

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Práce s přehledovými listy učiva českého jazyka
pro 5. ročník ZŠ

Vypracovala: Martina Ausobská
Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, PhD.

České Budějovice 2019

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Ivaně Šimkové, PhD. za odborné vedení diplomové práce, za připomínky a za ochotnou pomoc při vypracování diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat pedagogickým pracovníkům základních škol za jejich ochotu a čas ke spolupráci.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 74b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam i o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 17. 4. 2019

.....
Martina Ausobská

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá pravopisnou problematikou a využitím přehledových listů učiva českého jazyka pro 5. ročník ZŠ. Práce je rozdělena na tři části. Teoretická část práce obsahuje vymezení učiva v RVP ZV, vymezení pojmu pravopis, význam pravopisu, pravopisné funkce a principy, druhy pravopisných cvičení, jejich klasifikaci a opravy. Součástí teoretické části práce je i pojednání o nových změnách a přístupech v současném pravopisu. Výzkumná část práce obsahuje pilotní ověření přehledových listů učiva českého jazyka 5. ročníku ZŠ a výzkum, který si klade několik otázek. Cílem bylo zjistit postoj žáků k pravopisu, odhalit nejčastější pravopisné chyby u žáků a ověřit, zda nastalo zlepšení v oblasti pravopisu, pokud žák používá přehledové listy učiva českého jazyka pro 5. ročník ZŠ. Praktická část práce obsahuje vytvořené přehledové listy učiva 5. ročníku základní školy.

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the orthography problems and the use of Czech language overview worksheets for the 5th grade of primary school. The thesis is divided into three parts. The theoretical part contains the definition of the subject matter in RVP ZV, the definition of orthography, its meaning, spelling functions and principles, types of spelling exercises, their classification and correction. A discussion of new changes and approaches in contemporary orthography is also in the theoretical part. The research part of the thesis contains a pilot verification of the Czech language overview worksheets and asks several questions. The aim was to find out the pupils' attitude to orthography, to reveal their most common spelling mistakes and to verify whether there was an improvement in the spelling while pupils were using the Czech language overview worksheets for the 5th grade of primary school. The practical part of the thesis contains created overview sheets for the 5th grade of elementary school.

OBSAH

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 VYMEZENÍ UČIVA ČESKÉHO JAZYKA 5. ROČNÍKU ZŠ V RVP ZV.....	8
1.1 Jazyková výchova.....	8
2 PRAVOPIS.....	11
2.1 Význam pravopisu.....	11
2.2 Pravidla českého pravopisu.....	13
2.3 Pravopisné funkce.....	14
2.4 Pravopisné principy.....	14
2.5 Typy pravopisu.....	15
2.5.1 Lexikální pravopis.....	16
2.5.2 Morfologický pravopis.....	18
2.5.3 Syntaktický pravopis.....	19
3 DRUHY PRAVOPISNÝCH CVIČENÍ.....	21
3.1 Cvičení opisovací.....	21
3.2 Cvičení přepisovací.....	22
3.3 Pravopisný rozbor.....	22
3.4 Cvičení doplňovací.....	22
3.5 Cvičení obměňovací.....	23
3.6 Cvičení substituční.....	24
3.7 Diktát.....	24
3.8 Cvičení vysvětlovací.....	26
3.9 Cvičení konstrukční.....	26
3.10 Cvičení vyhledávací.....	26
3.11 Cvičení korekturní.....	26
4 KLASIFIKACE PRAVOPISNÝCH CVIČENÍ.....	28
5 OPRAVA PRAVOPISNÝCH CVIČENÍ.....	31
6 NOVÉ PŘÍSTUPY A ZMĚNY V SOUDOBÉM PRAVOPISU.....	34
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	38
7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU A PODMÍNKY ŠETŘENÍ.....	38
8 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU.....	39
III. PRAKTICKÁ ČÁST.....	41

9 SEZNAM PŘEHLEDOVÝCH LISTŮ	43
STAVBA SLOVA	44
TVOŘENÍ SLOV ODVOZOVÁNÍM	46
PŘEDPONY ROZ-, BEZ-, OD-, NAD-, POD-, PŘED-, OB-, V-.....	48
PSANÍ BĚ, VĚ, PĚ, MĚ/MNĚ.....	50
PŘEDPONY S-, Z-, VZ-	51
VÝZNAM SLOV	53
PODSTATNÁ JMÉNA	55
PŘÍDAVNÁ JMÉNA	58
ZÁJMENA.....	61
ČÍSLOVKY	63
SLOVESA	65
PŘÍSLOVCE.....	68
PŘEDLOŽKY.....	70
SPOJKY.....	72
ČÁSTICE.....	74
CITOSLOVCE.....	75
STAVBA VĚTY JEDNODUCHÉ	76
SOUVĚTÍ	79
VĚTA HLAVNÍ A VEDLEJŠÍ	81
SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM	82
PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ ŘEČ	84
PSANÍ ČÁRKY VE VĚTĚ JEDNODUCHÉ.....	86
PSANÍ I/Í, Y/Ý PO OBOJETNÝCH SOUHLÁSKÁCH.....	88
ZÁVĚR	89
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	90
PŘÍLOHY	93

ÚVOD

Pravopis českého jazyka dělá žákům nejvíce potíží. Cílem diplomové práce je vytvořit přehledové listy, „pomocníky“, díky nimž by žáci měli veškeré shrnutí daného učiva v jednom celku. Dalším cílem je ověřit použitelnost těchto přehledových listů v praxi.

Toto téma bylo zvoleno na základě informací z hodin didaktiky českého jazyka, kde mě toto téma zaujalo. Listy mohou žákům v hodinách českého jazyka sloužit jako přehled učiva, do kterého se mohou kdykoliv podívat. Tyto přehledy proto mohou být skvělým pomocným materiálem jak pro žáky, tak pro učitele. Pedagogové tyto listy mohou využívat místo zápisů poznámek, které pro žáky bývají v sešitech často nepřehledné.

Teoretická část práce je zaměřena na tematiku pravopisu. V první kapitole je vymezeno učivo českého jazyka 5. ročníku ZŠ v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, konkrétně vymezení učiva v oblasti jazykové výchovy. Další kapitola je zaměřena na vymezení pojmu pravopis, dále řeší význam pravopisu, jeho funkce, principy a typy. Pojednává i o Pravidlech českého pravopisu. Třetí část se věnuje jednotlivým druhům pravopisných cvičení. Další dvě kapitoly pojednávají o klasifikaci a opravě pravopisných cvičení. Závěrečná teoretická kapitola se týká nových změn a přístupů k pravopisu současnosti.

Výzkumná část práce ověřuje použitelnost přehledových listů učiva českého jazyka 5. ročníku ZŠ. Tyto listy byly poskytnuty pedagogům, kteří je využívali v hodinách českého jazyka. Na základě dotazníku bylo zkoumáno, zda se při používání přehledových listů pravopis u žáků zlepšil. Dále byl výzkum zaměřen na zjišťování nejčastějších chyb v pravopisu, kterých se žáci dopouští a také na postoj žáků k samotnému pravopisu.

Praktická část práce obsahuje přehledové listy učiva českého jazyka 5. ročníku ZŠ, které byly vytvořeny na základě témat učebnic 5. ročníků ZŠ. Kromě teoretických informací o učivu jsou do listů zařazena i praktická cvičení. V přehledových listech jsou zpracované slovní druhy, téma o stavbě slova a jeho významu, předpony, témata o větě či shoda přísudku s podmětem. Přehledové listy mohou žáci využívat od 5. ročníku ZŠ a dále na 2. stupni ZŠ v hodinách českého jazyka. Listy žákům slouží jako souhrn informací o každém tématu učiva z 5. ročníku ZŠ.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ UČIVA ČESKÉHO JAZYKA 5. ROČNÍKU ZŠ V RVP ZV

Předmět Český jazyk a literatura patří v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Tato oblast kromě Českého jazyka a literatury zahrnuje také Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Celé toto vzdělávací pole zvyšuje jazykovou úroveň žáka a v RVP ZV je definováno slovy: *„Jazyková výuka, jejímž cílem je zejména podpora rozvoje komunikačních kompetencí, vybavuje žáka takovými znalostmi a dovednostmi, které mu umožňují správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat i prosazovat výsledky svého poznávání.“* (RVP ZV, ©2007, 16-21)¹

Ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura jsou získané dovednosti podstatné jak pro kvalitní jazykové vzdělání, tak i pro osvojování poznatků v dalších vzdělávacích oblastech. Realizací tohoto tématu dochází k vytváření předpokladů efektivní mezilidské komunikace.

Vzdělávací obor Český jazyk a literatura rozděluje vzdělávací obsah do tří složek, které se obsahově vzájemně prolínají. Mezi tyto tři skupiny patří: Komunikační a slohová výchova, Jazyková výchova a Literární výchova.

Diplomová práce se zabývá pravopisem, a proto je zaměřena pouze na složku Jazyková výchova.

1.1 Jazyková výchova

Ve složce Jazyková výchova žáci nabývají vědomosti, získávají dovednosti nutné k osvojení spisovné podoby českého jazyka a učí se poznávat a rozeznávat jeho další podoby. Jazyková výchova žáky také vede k logickému myšlení, které ústí k jasnému a srozumitelnému vyjadřování. Český jazyk není předmětem pouze vzdělávacím, ale také poznávacím, neboť rozvíjením žákových znalostí a dovedností se prohlubují i jejich intelektové dovednosti. Takovým příkladem je dovednost porovnávání, třídění a zobecňování různých jevů.

¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 16-21. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

V RVP ZV obsahuje Jazyková výchova i jednotlivé oblasti učiva, které jsou probírány na 1. stupni ZŠ. Prvním z nich je zvuková stránka jazyka. V této části se žáci učí sluchově rozlišovat hlásky, vyslovovat správně samohlásky, souhlásky i souhláskové skupiny a osvojují si také modulaci souvislé řeči. To znamená, že začnou být schopni volit vhodné tempo a správně užívat intonaci a přízvuk. Druhou oblastí je slovní zásoba a tvoření slov, tedy pojmy a slova, slovní významy, jednoznačná a mnohoznačná slova. Nedílnou součástí jsou i synonyma, antonyma, homonyma a stavba slova, kde jde o rozlišení kořene slova, části předponové, příponové a koncovky. Tvarosloví je třetí oblastí vzdělávacího programu Jazykové výchovy. Zde se probírají tvary slov a slovní druhy. Předposledním tématem je skladba věty, díky níž žáci dokáží rozlišit větu jednoduchou, souvětí a základní skladební dvojici. Poslední část se věnuje lexikálnímu pravopisu. Mimo to také řeší základy pravopisu morfologického, v němž se pozornost zaměřuje na koncovky podstatných jmen a přídavných jmen měkkých a tvrdých, dále i pravopis syntaktický, který vyučuje shodu přísudku s holým podmětem.

Učivo je podrobněji rozepsáno formou očekávaných výstupů, které by žáci měli zvládnout. Tyto výstupy jsou rozděleny do dvou období. První období obsahuje výstupy, jež jsou vymezeny pro 1. – 3. třídu a druhé období zahrnuje výstupy pro třídu 4. a 5. Je nezbytně nutné vědět, jak na sebe učivo v jednotlivých ročnících navazuje a jaké znalosti jsou od žáků očekávány. Z tohoto důvodu jsou v této práci zmíněny očekávané výstupy obou období.

V prvním období (1. – 3. ročník) žáci v oblasti zvukové stránky jazyka odlišují zvukovou podobu slova od podoby grafické, rozdělují slova na hlásky a rozeznávají dlouhé a krátké samohlásky. Co se týče oblasti slovní zásoby a tvoření slov, zde žáci vyhledávají příbuzná slova v textu a porovnávají slovní významy – antonyma, slova souřadná, nadřazená a podřazená. Dále také porovnávají a třídí slova podle toho, zda vyjadřují děj, věc, vlastnost či okolnost. V oblasti tvarosloví rozlišují slovní druhy v základním tvaru a používají správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen i sloves v mluveném projevu. V syntaxi neboli ve větě skládě spojují věty vhodnými spojkami a dalšími spojovacími výrazy do jednodušších souvětí. Podle postoje mluvčího rozlišují druhy vět a vytváří je vhodnými zvukovými a jazykovými prostředky. V oblasti pravopisu se očekává, že žáci správně píšou i/y nejen po měkkých a tvrdých souhláskách, ale i po souhláskách obojetných ve vyjmenovaných slovech. Zároveň také pravopis odůvodňují. Dále žáci správně píšou i odůvodňují psaní dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě,

ú/ů a velkých písmen na začátku věty u vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování.

Ve druhém období (4. a 5. ročník) jsou očekávané výstupy taktéž vymezeny. Žáci v okruhu slovní zásoby a tvoření slov porovnávají slovní významy, zejména synonyma a slova, která mají více významů. V oblasti tvarosloví dokáží rozlišit kořen slova a jeho část předponovou, příponovou a koncovku. Dále se zaměřují na slovní druhy slov plnovýznamových, které v mluveném projevu používají ve správných tvarech. V syntaxi žáci hledají základní skladební dvojici a určují základ věty v neúplné základní skladební dvojici. Také rozlišují souvětí a větu jednoduchou, kterou dokáží pozměnit v souvětí, používají vhodné spojovací výrazy a mění je podle potřeby projevu. Z pravopisu by žáci měli především správně psát i/y ve slovech po obojetných souhláskách a ovládat základy syntaktického pravopisu.

2 PRAVOPIS

Existuje mnoho definic, kterými lze popsat a shrnout význam pravopisu. Hubáček (2010, 65) popisuje pravopis jako „*návod, jak písmem vystihnout spisovný jazyk.*“ Hauser (2007, 16) charakterizuje tento jev slovy: „*Pravopis je způsob písemného zaznamenávání mluveného projevu.*“ Brabcová (2010, 9) nazývá pravopis jako „*soustavu pravidel v jisté době více méně ustálenou, která stanoví, jak zaznamenat jednotlivé hlásky.*“ Pravopis jsou tedy stanovená pravidla, na jejichž základě zapisujeme slova, a která je nutné znát pro pochopení textu, jež napsala osoba druhá. (Brabcová, 1996, 14)

Jak uvádí Šaur (2005, 145), některé pravopisné jevy existují odpradáвна, jiné se přijímaly až postupem času a ani dodnes není jejich užívání stabilizováno. Mezi pravopisné zvyklosti s dávným počátkem patří například psaní velkých písmen na začátcích textových celků, užívání otazníku, vykřičníku a psaní členících znamének pro oddělení výpovědí. Naproti tomu postupně přijímané pravopisné zvyklosti zahrnují například psaní spojovníku, pomlčky nebo umístování závorek a uvozovek.

2.1 Význam pravopisu

V českém jazyce se pravopis vyučuje, neboť je velmi důležitý pro budoucnost každého žáka z několika hledisek (Hauser, 2007, 16). Míra znalosti pravopisu vypovídá o vzdělanosti člověka. Pravopis zároveň pravopis plní společenskou funkci. Ve své starší publikaci Hauser společně s Ondráškovou (1991, 52) uvádí důvod společenské funkce pravopisu. Tímto důvodem je fakt, že prostřednictvím psané formy jazyka člověk získává veliké množství informací. Touto formou jsou také zaznamenána i veškerá vědecká a umělecká díla. Také zmiňují, že neznalost pravopisu je ve společnosti obvykle negativně hodnocena. Pravopis oplývá důležitostí, a tudíž škola nese vysokou odpovědnost za jeho vyučování. Prvotní etapa osvojování je nejdůležitější pro správné ovládnutí pravopisu.

Hauser a Ondrášková (1991, 51) uvádí, že k osvojování základů pravopisu dochází na 1. stupni ZŠ. Žáci se učí psát, tudíž musí znát písmena, ale také určitá pravidla, aby věděli, jak písmena uspořádat za sebou a jak je použít ve slovech. Tato pravopisná pravidla se učí a osvojují si během učení se tvarů písmen a umění psát. Prvním předpokladem písemného projevu, které učitel musí brát v potaz, je vybavení si tvaru písmene a jeho ztvárnění (napsání). Druhý předpoklad zahrnuje vybavení si způsobu záznamu projevu, kam patří vztah písmen a značek ke zvuku při záznamu slov, dále počátek a konec věty.

K osvojování pravopisu napomáhá také optická zkušenost. To znamená, že když žák čte text, dokáže si zároveň všimnout i grafické podoby jednotlivých slov, tudíž si je bezděčně zapamatuje. Napomáhají tomu i různá hesla a texty, se kterými se žáci dostávají běžně do styku (Hauser a Ondrášková, 1991, 51). Brabcová (1990, 93, 94) dodává, že při osvojování pravopisu se zapojuje i paměť motorická, zraková, verbální a také úvaha rozumová. Neboť se žák musí rozhodnout pro určité řešení pravopisného jevu, který právě analyzuje, porovnává a hodnotí. Pokud je žák správně veden, žákovo myšlení se rozvíjí. Na základě toho je žák schopen při osvojování pravopisu uplatnit základní logicko-myšlenkové operace. Je nutná jistá míra automatizace, ale pouze taková, která není založena jen na mechanickém drilu.

Pravopisné jevy jsou spjaty s hláskoslovím, výslovností, tvořením slov, tvaroslovím, lexikologií i syntaxí. Jelikož se při pravopisném výcviku využívá mluvnických poznatků, je možné dosáhnout účinnější práce a ušetření času. Je tak možné dospět i k uvědomělejšímu a stálejšímu osvojení pravidel pravopisu. (Brabcová, 1990, 93)

Podle Hausera (2007, 16) by žáci měli základy pravopisu ovládnout na 1. stupni ZŠ, a to základy jednak pravopisu lexikálního, tak i pravopisu mluvnického. Na základě výsledků různých průzkumů však lze zjistit, že základy pravopisu neznají ani všichni žáci 2. stupně základní školy. Někteří ho neovládají ani v ročníku nejvyšším. Bez znalosti pravopisu není možný další pokrok a rozvoj náročnější mluvnice. Pedagog musí nejdříve odstranit nedostatky, kterými žák disponuje, a potom pokračovat v dalším vyučování.

Čechová a Styblík (1998, 171) se zmiňují o přeceňování pravopisu. Často se právě podle pravopisu hodnotí, jak je člověk vzdělaný, na jaké úrovni ovládá jazyk a leckdy se psaní bez chyb spojuje i s inteligencí člověka. Z toho vyplývá, že se i ve školách vyučování pravopisu často nadřazovalo nad ostatní složky jazyka. V dnešní době už pravopis není ve vyučování tolik nadhodnocován jako dříve, ale pozornost je soustředěna také na mluvený projev. Problémem přeceňování a podceňování pravopisu se zabývá ve své knize i Hauser (2007, 17), jenž uvádí, že dřívějším projektům bylo vytýkáno přeceňování pravopisu, přičemž pozdější projekty pravopis podceňovaly. Uvádí se zde, že „kritika přeceňování pravopisu upozorňovala na to, že se pravopis někdy stal hlavním cílem vyučování a že jeho znalost v něm byla oceňována nejvýše.“ Přeceňování pravopisu ve vyučování potvrzovali i dospělí jedinci, kteří vyučování jazyka identifikovali s vyučováním pravopisu. Oficiální školské dokumenty k přeceňování pravopisu nesměřovaly, ale i přesto se objevily názory, které hlásily, aby byl pravopis vyučován v menší míře a věnovalo se více času i jiným jazykovým oblastem. Tato redukce však

nebyla nutná. Krajiní názory by mohly mít za následek podceňování pravopisu a vedly by ke ztrátě významu znalosti pravopisu.

K ovládnutí pravopisu nestačí využívat pouze svou paměť, je nutné znát učivo z oblasti tvarosloví, skladby a tvoření slov. Při vyučování pravopisu učitel respektuje vývojové stádium žáků. Je například nezbytné vědět, jak rychle žáci dokáží psát v určitém věku. Neboť i jen při samotném psaní je potřeba žákova vysoká koncentrovanost, pozornost a schopnost použití pravidel. Až postupem času se žákova dovednost psát zdokonaluje a žák je schopen psát rychleji. Na základě těchto poznatků učitel vyžaduje po žácích odpovídající tempo psaní. Na počátku učitel nenutí žáky chvátat, ale později není tolerováno ani příliš pomalé tempo psaní. Často se stává, že žákův pravopis je kontrolován pouze v předmětu český jazyk, ale v jiných předmětech už učitelé žáka na jeho pravopisné chyby neupozorňují, a tedy je ani neopravují. Je však důležité dbát na správný pravopis i v ostatních předmětech, než je pouze český jazyk. (Hauser, 2007, 17)

2.2 Pravidla českého pravopisu

Pravopis je určován Pravidly českého pravopisu, která jsou promyšleně stanovena, neboť pravopis má svůj historický vývoj a tradici. Pravopisná pravidla se extrémně nemění, pouze se upravují podrobnosti, aby se stále dostálo potřebám. (Hauser a Ondrášková, 1991, 51, 52)

První Pravidla českého pravopisu byla sepsána na začátku 20. století. Od té doby jsou vydávána po určitých časových úsecích. Tyto časové úseky zpravidla pokryjí dobu, během které se navrhí problémy, jež nebyly vyřešeny v přecházejícím vydání. Pravidla českého pravopisu poučují o psaní slov a interpunkčních znamének. (Brabcová, 1996, 14)

O Pravidlech českého pravopisu podává informace Internetová jazyková příručka²: Pravidla českého pravopisu jsou vydávána různými autory, přičemž nejvěrohodněji se jeví pravidla, jež vydává Ústav pro jazyk český. Tato instituce vydává Pravidla českého pravopisu ve dvou vydáních, a to akademické a školní. Školní vydání je zpracováno stručněji. Je tomu tak proto, aby obsah pravidel sloužil pro školní praxi. Na rozdíl od akademického vydání školní vydání neobsahuje v takové míře slovníková hesla. Naproti tomu obsahuje více tvaroslovných údajů. Poslední aktualizace vydání Pravidel českého pravopisu proběhla v roce 1993. K Pravidlům českého pravopisu byl v roce 1994

² Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=890>.

připojen Dodatek, jenž je součástí každého vydání. Jak píše Havránek a Jedlička (1998, 25, 26), tento Dodatek obsahuje upřesnění, jak správně psát dubletní tvary některých slov přejatých. Dále je zde zdůrazněno, že výklady tvaroslovných jevů není možné v mluvnicích nahradit Pravidly českého pravopisu. Součástí Dodatku jsou i metodické pokyny a zásady, které jsou spjaty s používáním Pravidel českého pravopisu ve školní praxi.

Pravidla českého pravopisu jsou rozvržena do dvou oddílů. První částí jsou Pravopisná pravidla. Ta charakterizují český pravopis formou pouček, jež jsou vysvětleny na příkladech. Druhým oddílem je Pravopisný slovník, v němž lze nalézt abecední seznam nejen nejčastější domácích slov, ale také slov přejatých a slov cizího původu. Veškerá zde zahrnutá slova není možné vydat v jediném vydání Pravidel českého pravopisu. Pokud se však některé slovo v této publikaci nenachází, nemusí to nutně dokazovat, že je to slovo nesprávné. (Krobotová a Jodasová, 2002, 10)

2.3 Pravopisné funkce

Pravopis zastává funkci zaznamenávací a vybavovací. Jak popisují Krobotová a Jodasová (2002, 8), úkolem zaznamenávacího využití je možnost zaznamenat bez obtíží slyšené zvuky. Funkce vybavovací znamená, že „*písemný záznam má usnadňovat čtení a vybavování stejných myšlenek i představ, jaké autor (pisatel) měl.*“ Hubáček (2010, 66) dodává, že důležitější z těchto dvou funkcí pravopisu je funkce vybavovací. Je tomu tak proto, že pravopis většiny jazyků má sloužit především k významové srozumitelnosti. Dále existuje fakt, že lidé více čtou, než píší.

K pravopisným funkcím se vyjadřuje i Čechová (2000, 47), jež píše, že by nebylo užitečné, aby písemný záznam přesně odpovídal zvukové stránce jazyka. Důvodem jsou artikulační obtíže a eventuality, které se mohou objevit v plynulé řeči.

2.4 Pravopisné principy

Podle Hubáčka (2010, 66) principy českého pravopisu plní výše zmiňované pravopisné funkce. Autor uvádí čtyři principy českého pravopisu. Jedním z principů je princip fonologický, na němž je český pravopis založen. Český pravopis je hláskový, neboť každá hláska je zaznamenávána jedním písmenem a stejně tak i naopak každé písmeno představuje jen jednu hlásku. „*Přitom ovšem zaznamenává zpravidla jen ty hlásky, které jsou důležité pro dorozumívání, mají rozlišovací schopnost, tzn. fonémy, ne všechny registrovatelné rozdíl fonetické (tomu slouží nikoli pravopis, ale fonetická*

transkripce).“ Výjimky, u kterých jeden foném označuje dva grafémy a další odchylky v jazyce uvádí Krobotová s Jodasovou (2002, 8).

Další princip je etymologicko-morfologický. Význam tohoto principu spočívá v tom, že se zachovává psaní slov v souladu s jejich původem. Jako příklad Hubáček (2010, 66) uvádí slovo panna, u kterého přetrvává psaní -nn- z důvodu přechýlení ke slovu pán. Třetím principem je princip sémantický, díky kterému lze rozpoznat akustická homonyma. Také určuje psaní předložek a předpon s, z. Posledním principem je princip tradiční, u kterého zůstává prvotní způsob psaní u spousty přejatých slov, ačkoliv se tato slova jinak vyslovují.

Šaur (2005, 145) uvádí pouze tři principy pravopisu. Jedním z nich je též princip fonologický, druhým je princip historický popisující zachovávání značek i pro takové zvuky, které postrádají rozdíl ve výslovnosti, např. i, y. Jejich přetrvávání je nutné k porozumění, což uvádí na příkladu „musíme se dobře mít“, čímž se myslí užívat si života, nikoliv se umývat. Jako třetí princip uvádí princip etymologický, který vysvětluje slovy: „*psaná podoba zachovává stejnou podobu kořene slova bez ohledu na výslovnostní obměny (slovo dub sice vyslovujeme jako [dup], ale protože existují tvary dubu, dubem apod., zachováváme ve všech tvarech psaní s b)*.“

Beneš (2013, 120, 121) rozděluje pravopisné principy podrobněji. Rozlišuje principy grafematické a jiné typy pravopisných aspektů. Do grafematických principů pak zařazuje princip morfematický týkající se dodržování stejné podoby morfu v písmu. Autor dále uvádí princip fonologický, lexikální, nulového grafému nebo obecně nulového písma a morfo-syntaktický, jenž znamená podřízení grafické podoby morfu syntaktickým pravidlům morfologické roviny. Dále přidává principy syntaktické a pragmatické, které blíže popisuje. Do jiných typů pravopisných aspektů zahrnuje principy centrální, periferní, fonetický, anticitační a počešťující expresivně.

2.5 Typy pravopisu

V českém jazyce se mohou vyskytovat pravopisné jevy různých charakterů. Na základě toho je nutné volit vhodný přístup při vyučování pravopisu. Podle Brabcové (1990, 94) je možné třídit pravopisné jevy podle toho, „*je-li určitý způsob psaní založen na vlastnostech kořene, kmene nebo tvaru slova, nebo vyplývá-li z větného vztahu*.“ Vědomosti, které žák o pravopisu získává, jsou spjaty pouze s pamětí nebo se opírají o souvislosti slovtvorné a mluvnické. (Hauser a Ondrášková, 1991, 52)

Z didaktického hlediska Brabcová (1990, 94) i Čechová (2000, 48) rozdělují pravopis na tři typy. Prvním typem je typ lexikální, druhý je morfologický a poslední syntaktický. Hauser (2007, 18) a Krobotová s Jodasovou (2002, 8, 9) rozlišují pravopis lexikální a mluvnický. Do mluvnického pravopisu zahrnují pravopis tvaroslovný a skladební.

2.5.1 Lexikální pravopis

Lexikální pravopis bývá také často nazýván statickým pravopisem. Je to proto, že slovo má vždy stejnou grafickou podobu, tudíž se u slova nikdy nemění podoba kořene, předpon a přípon (Hauser, 2007, 18). Ne každý autor uvádí stejné pravopisné jevy, které se řadí do lexikálního pravopisu. Nejčastěji se uvádí tyto pravopisné jevy – psaní i, y po měkkých, tvrdých a obojetných souhláskách, které se nenachází v koncovce slova; délka samohlásek; psaní ú, ů; pravopis souhláskových skupin bě, pě, vě, mě; psaní velkých písmen; psaní souhlásek; předpony s-, z-; předložky s, z; slova přejatá; dělení slov. Většina těchto pravopisných jevů je učivem 1. stupně ZŠ. Brabcová (1990, 94) blíže zařazuje jednotlivé učivo do ročníků.

S psaním i, y po měkkých, tvrdých a obojetných souhláskách se podle Brabcové (1990, 96) žáci seznamují ve 2. ročníku. Toto učivo si žáci osvojují především pamětně. Po měkkých souhláskách – ž, š, č, ř, c, j, d', t', ň – se píše i. Po tvrdých souhláskách – h, ch, k, r, d, t, n – se píše y. Obojetnými souhláskami jsou b, f, l, m, p, s, v, z, po kterých se píše buď i, nebo y. Psaní i, y po obojetných souhláskách se probírá především ve 3. ročníku. Hauser (2007, 19) uvádí, že určování i, y po obojetných souhláskách činí žákům větší potíže než psaní i, y po souhláskách měkkých a tvrdých. Je v tomto učivu důležité znát vyjmenovaná slova a jejich slova příbuzná, aby bylo možné správně určit i, y v kořeni slov. Jak uvádí Brabcová (1990, 96, 97), žáci se vyjmenovaná slova učí nazpaměť a také se učí poznávat rozdíl mezi vyjmenovaným slovem, tvarem téhož slova a mezi slovem s ním příbuzným. Je také důležité, aby žáci dokázali psaní i, y ve slovech odůvodnit.

Dlouhé a krátké samohlásky žáci rozlišují již v 1. ročníku. Žáci si především musí uvědomit, že kvantita samohlásek ovlivňuje význam slova, např. páni – paní. Aby žák mohl správně označit kvantitu samohlásek, musí být schopen sluchově rozlišovat krátkost a délku samohlásky a také znát spisovnou podobu slova. Chyby, kterých se žáci mohou v těchto jevech dopustit, mohou pramenit z nepozornosti nebo mohou být důsledkem dialektu, kterým žák hovoří. (Hauser a Ondrášková, 1991, 53, 54)

Žáci se učí pravidla, podle kterých píší ve slovech ú nebo ů. Samohláska ú se píše na začátku slov (např. údolí, úroda), ale také po předponě (např. zaútočit) a ve slovech složených (např. trojúhelník). Samohláska ů se vyskytuje uprostřed a na konci slov (např. důl, domů). Žáci tento pravopis obvykle ovládají a chybují pouze ojediněle, a to v cizích slovech a slovech s předponou. (Hauser a Ondrášková, 1991, 54)

S pravopisem souhláskových skupin bě, pě, vě a mě se žáci podle Brabcové (1990, 99) setkávají ve 2. ročníku. Hauser a Ondrášková (1991, 58, 59) zmiňují, že prvně se žáci setkávají pouze s jedinou možností psaní bě, vě – psaní ě. Až později, většinou ve 4. ročníku, jsou seznámeni i s variantou psaní bje a vje, která se vyskytuje ve slovech, jejichž kořen začíná na -je- a je přidána předpona ob-, v-, nebo od-. K osvojení si správného psaní mě/mně je vhodné využít spojitost s příbuznými slovy. Snadněji žáci ovládají psaní mě/mně u příslovci odvozených od přídavných jmen, např. strmě – strmý. Obtíže psaní mě/mně nastávají spíše u tvarů sloves a slovesných podstatných jmen, např. zatemnění. Hauser (2007, 20) dodává, že slabiku pě píšeme vždy s ě, v žádném slově se pje neobjeví.

Brbcová (1990, 101) uvádí, že na 1. stupni ZŠ se žáci seznamují se základy rozlišování malých a velkých písmen, a to ve 2. ročníku, kdy se žák cvičí v psaní jmen osob, zvířat a jednoslovných jmen vesnic, měst, řek a hor. Také se učí rozdíl mezi obecným a vlastní jménem. V dalších ročnících se žáci učí jména příslušníků národů a víceslovné názvy vesnic, měst, zemí, států, hor, pohoří a řek. Zavádí se pravidlo psaní velkých písmen na začátku věty, což žákům problémy nečiní (Hauser a Ondrášková, 1991, 60, 61). Psaní velkých a malých písmen u vlastních jmen se procvičuje na jednoduchých a běžných případech. Žáci by měli znát i význam vlastních jmen, aby nedocházelo k chybám vycházejícím z neznalosti některých netradičních podob jmen.

Psaní znělých a neznělých souhlásek na konci a uvnitř slov se vyučuje již ve 2. ročníku. Žáci se musí naučit, že u některých slov se mění výslovnost hlásky v postavení na konci slova nebo slabiky. Ke správnému psaní těchto souhlásek jsou nutné znalosti o tvarech slov a slovech příbuzných. (Brbcová, 1990, 100)

Psaní předpon s- a z- se na 1. stupni ZŠ vyučuje pouze ojediněle u jednotlivých slov. Žáci jsou upozorněni na psaní některých slov, která jsou běžná a používají je. Těmito slovy jsou například sbírat, zpívat, zpráva. (Hauser a Ondrášková, 1991, 60)

Při psaní předložek s a z se žáci učí pravidlu, které říká, že předložka s se používá se 7. pádem a předložka z se pojí s 2. pádem. Určování předložky se tedy neřídí

výslovností, předložka se s daným slovem může vyslovovat zněle i nezněle, ale určuje se podle pravidel. (Hauser a Ondrášková, 1991, 60)

Pravopis slov přejatých se účelně na 1. stupni ZŠ nevyučuje. Jelikož se však se slovy přejatými žáci běžně setkávají a jejich psaní neodpovídá českému pravopisu, je příležitostně žákům vysvětlován na konkrétních slovech. (Brabcová, 1990, 101, 102)

Dělit slova na konci řádku se žáci učí podle slabik. Později se seznamují i s možností dělení slov podle stavby slova. U slov, kde není morfemátický šev zcela jasný, jsou různé varianty, jak tato slova dělit. Hauser a Ondrášková (1991, 61) uvádí varianty dělení na příkladech těchto slov: „*pra-ví-tko/pra-vít-ko, čtvr-tek/čtvr-ek.*“

2.5.2 Morfologický pravopis

Morfologický pravopis neboli také pravopis tvaroslovný „*zahrnuje jevy spjaté s ohýbáním, skloňováním a časováním.*“ (Hauser a Ondrášková, 1991, 62)

S morfologickým pravopisem se žáci na 1. stupni seznamují, ale větší část pravopisných jevů je probírána až ve vyšších ročnících. Má-li žák ovládat pravopisné jevy tvaroslovného pravopisu, je potřeba dostatečného osvojení mluvnického učiva. Žák by měl být schopen poznat tvar slova. To znamená určit pád a vzor jména a u sloves tvar přítomného času. (Brabcová, 1990, 103)

Do morfologického pravopisu patří tyto pravopisné jevy – psaní i, y v koncovech sloves, podstatných a přídavných jmen; psaní mě/mně ve tvarech osobního zájmena já. (Hauser, 2007, 24)

K určení koncovky podstatných jmen žákům pomáhají vzory a pády. Aby žáci správně určili pád a vzor podstatných jmen, je důležitý předešlý pravopisný výcvik. V koncovce podstatného jména se napíše i nebo y podle příslušného vzoru, jehož kmen končí na měkkou či tvrdou souhlásku, která určí ve výslovnosti správné i/y. Pravopis některých koncovek podstatných jmen je vhodné osvojit si pamětně: „*3., 6. p. j. č. jmen rodu muž. živ. má koncovku -ovi (synovi, mužovi, pánovi), v 7. p. jmen r. ženského jsou koncovky -ami, -emi, -mi, ve středním rodě u vzoru stavení je koncovka -ími (ženami, růžemi, písňemi, kostmi; staveními).*“ V koncovech -ovi, -ami, -emi, -mi, -ími se píše i. Při určování i, y v koncovce podstatného jména je klíčové, aby žák určil, že se jedná o podstatné jméno. Jelikož se u koncovky -ovi může jednat i o přivlastňovací přídavné jméno, u kterého tato koncovka může končit také na y. Žáci často chybují u podstatných jmen rodu mužského neživotného, která končí na -m, například drahokam, větrolam. Koncové -m zaměňují s koncovkou -ami a píší tak nesprávně drahokami a větrolami. (Hauser, 2007, 25, 26)

Při určování koncovky přídavných jmen se opět užívá pravidlo přiřazování jmen ke vzorům podle zakončení jména v jednotném čísle v 1. pádě. U tvrdých přídavných jmen se využívá vzor mladý a u měkkých přídavných jmen je stanoven vzor jarní. Důležité je si zapamatovat, že u přídavného jména ve tvaru 7. pádu a množného čísla se v koncovce píše -i (mladými, jarními). Při určování koncovek přídavných jmen se využívá spojitosti s podstatným jménem. U určování koncovky přídavných jmen přivlastňovacích se užívá pouze vzoru matčin, jehož zakončení v kmeni dovoluje rozlišit psaní -ny nebo -ni. U jmenných tvarů přídavných jmen se určování koncovek neřídí vzorem, protože jmenné tvary mlád, mláda, mládo nejsou poznamenány jako vzory. Jmenné tvary přídavných jmen existují pouze v 1. pádě a určování i, y v koncovkách se řeší u čísla množného. „*Může mít koncovku -i v rodě mužském životném: Chlapci jsou zdráv-i, nebo -y v neživotném: Příklady toho nejsou znám-y a v rodě ženském: Dívky si toho nebyly vědom-y.*“ (Hauser, 2007, 26, 27)

U koncovek sloves, která patří do 4. třídy a jsou v přítomném čase, se píše vždy -i-. „*Je vhodné ještě dodat, že -i- je také v infinitivu těchto sloves: pros-i-t a v tvarech přičestí minulého: pros-i-l.*“ (Hauser a Ondrášková, 1991, 63)

Psaní mě nebo mně ve tvarech zájmena já se řídí podle pádů. Ve 2. a 4. pádě se píše tvar mě a ve 3. a 6. pádě se píše tvar mně. (Hauser, 2007, 28)

2.5.3 Syntaktický pravopis

Syntaktický pravopis, který je nazýván i pravopisem skladebním, se týká souvětí a stavby věty. Do syntaktického pravopisu patří shoda přísudku s podmětem a větná interpunkce. (Hauser, 2007, 28)

Brabcová (1990, 104) informuje, že shoda přísudku s podmětem se vyučuje ve 4. ročníku ZŠ. Nejdůležitější je, aby žáci dokázali s jistotou určit podmět a na jakém principu stojí jeho shoda s přísudkem. K tomu je nutná dovednost spočívající v určení základní skladební dvojice. Hauser a Ondrášková (1991, 64) uvádí postup nácvičku shody přísudku s podmětem:

„1. stanovíme základní skladební dvojici

2. určíme rod a u muž. rodu také životnost – neživotnost podstatného jména v podmětu

3. připomeneme pravidlo o psaní y – i v přičestí“

Dále kladou důraz na umístění podmětu ve větě, které by mělo být různorodé, protože často bývá podmět ve větách na prvním místě. To může žáky vést k tomu, aby podmětem mechanicky označovali první slovo ve větě.

Jak uvádí Brabcová (1990, 105), s interpunkcí na konci vět se žáci setkávají už v 1. ročníku ZŠ. Hauser a Ondrášková (1991, 64, 65) zmiňují, že nejnáze si žáci osvojují psaní tečky na konci věty oznamovací. Interpunkce na konci vět se řídí intonací. Klesavou intonací mají věty oznamovací a věty, které jsou nepřímým rozkazem. Píše se za nimi tečka. Tázací věty se vyznačují stoupavou intonací a píše se za nimi otazník. Věty rozkazovací a zvolací jsou ukončeny vykřičníkem. U těchto vět je intonace stoupavě klesavá nebo klesavě stoupavá. Umisťování čárek ve větě a v souvětí je pro žáky obtížnější. Na 1. stupni ZŠ se žáci učí interpunkci přímé řeči, kladení čárky na konci věty v souvětí a také v několikanásobných členech. Aby žák správně umístil čárku v souvětí, je nutné, aby žák dokázal větu poznat. Žáci jsou seznámeni i s tím, že v souvětí se čárka nepíše před spojkou a, která věty spojuje. Ne vždy však je toto pravidlo pravdivé.

3 DRUHY PRAVOPISNÝCH CVIČENÍ

Čechová a Styblík (1998, 176) píší, že při procvičování pravopisu by žáci měli dosáhnout automatizace pravopisu, ke které může dojít pouze systematickou cestou. Je zároveň důležité myslet i na to, aby nedošlo k pouhé mechanizaci. K procvičování pravopisu je vhodné využít různé typy cvičení. Důvodem je nejen to, aby se daný pravopisný jev procvičil komplexně, ale aby žáci také poznali jiný druh práce, zažili zpestření a neztráceli motivaci. Pokud se žáci mají pravopisu naučit, je nezbytné brát v potaz i důležitost zrakové a motorické paměti a dostatečného písemného procvičování. Je tedy důležité vybírat vhodná cvičení různých typů. Není nutné se držet pouze cvičení v učebnicích, ale lze je doplňovat dalšími pravopisnými cvičeními. Každý typ cvičení má své výhody i nevýhody, proto je dobré kombinovat a střídat jednotlivé druhy cvičení. Takových cvičení, které se dají využít k nacvičování, procvičování i prověřování pravopisu, je celá řada.

3.1 Cvičení opisovací

Hauser a Ondrášková (1991, 66) definují opisování jako psaní podle předlohy a považují ho za nejjednodušší typ pravopisného cvičení. Při opisování žák opisuje text přesně podle dané předlohy, což vyžaduje pečlivost a soustředění. Brabcová (1990, 46) uvádí, že opisovací cvičení je nejstarším druhem cvičení. Nejčastěji je opisování využíváno v nižších ročnících 1. stupně ZŠ, zejména v první třídě, ve které žáci provádí analýzu a syntézu textu a porovnávají shody a rozdíly psané a zvukové podoby slov. Tyto dovednosti uplatňují právě v tomto typu cvičení. Jelínek (1980, 190) blíže popisuje analýzu a syntézu u tohoto typu cvičení. Žák analyzuje text, který opisuje, na slova, slabiky a hlásky, a naopak tyto rozložené části skládá v celky.

Podle Svobody (1977, 184) se žáci nejprve seznamují s opisováním slov psaných a až později slov tištěných.

Co se týče psaného písma, měl by učitel dbát na určitá kritéria, jak by písmo mělo vypadat, aby žákům umožnil optimální podmínky pro adekvátní opis. Jednak by písmo mělo být napsáno dostatečně výrazně, většími písmeny a barevnou křídou. Na prvním stupni základní školy je velmi vhodné používat barvy k zvýraznění části slova, na kterou se žák má soustředit, aby si tento pravopisný jev lépe zapamatoval. Opisováním žák rozvíjí zrakovou paměť a zároveň i pamětné osvojování. Tento typ cvičení nepřispívá pouze k rozvíjení zrakové paměti a pamětného osvojování, ale i k pevné vůli a vytrvalosti,

neboť opisování slov z tabule do sešitu může být zdlouhavé a namáhavé. (Svoboda, 1977, 184)

Jak uvádí Hauser a Ondrášková (1991, 66), opisování je mechanickou činností, neboť se žákova pozornost upíná pouze na formu, nikoliv na obsah cvičení. Při opisování se hledí i na úhlednost práce, proto je důležité dát žákům dostatek času. Naopak Jelínek (1980, 190) píše, že opisování není naprosto mechanické, ale že je to i analytická činnost. Jako příklad uvádí situaci, kdy si žák opisovaný text říká v duchu nebo polohlasně po slovech a slabikách. Jelínek dále opisování chápe jako činnost srovnávací a syntetickou.

Chyby, které vzniknou při této činnosti, pramení z žákovy únavy a nedostatečné pozornosti, protože při tomto typu cvičení není ještě využívána znalost pravopisu. Je tedy vhodné zadávat k opisování kratší texty, aby nedocházelo ke zmiňované únavě. (Hauser a Ondrášková, 1991, 66)

3.2 Cvičení přepisovací

Přepisovací cvičení jsou velmi podobná cvičením opisovacím. Cvičení přepisovací je však podle Brabcové (1990, 46) náročnější. Při přepisování žáci převádí tištěnou podobu do psacího písma. Tato aktivita vyžaduje větší žákovu pozornost než u opisování, kde žák pouze psal, co viděl. (Hauser a Ondrášková, 1991, 66)

Hauser (2007, 31) sděluje, že cílem přepisování je, aby žák bez chyby přepsal do psané podoby tištěný text. Nemusí však přepisovat text celý, nýbrž může přepisovat pouze samostatná slova či slovní spojení, která vybírá podle pravopisného kritéria.

3.3 Pravopisný rozbor

Jako metoda pravopisného výcviku je používán i pravopisný rozbor. Jak uvádí Svoboda (1977, 184), na rozdíl od opisovacího cvičení, které se uplatňuje jako procvičování v nižších ročnících, se pravopisný rozbor využívá i nadále v ročnících vyšších. Zpočátku pravopisný rozbor zahrnuje pouze nově probíraný jev, který je procvičován. Teprve později je uplatňován souhrnný pravopisný rozbor, jenž je zaměřen už na několik pravopisných jevů. Taková souhrnná cvičení, která obsahují více pravopisných jevů, napomáhají k tomu, aby žáci více přemýšleli a pouze mechanicky neodůvodňovali. Svoboda (1977, 184)

3.4 Cvičení doplňovací

Podle Hausera (2007, 31) je doplňování nejvíce rozšířeným typem cvičení k procvičování pravopisu. Jelínek (1980, 191) přichází s tím, že základem doplňování je

přestavba textu, která musí být reálná. Hauser a Ondrášková (1991, 66) zmiňují, že doplňování je vhodné k nácvičku pravopisu skladebního, tvaroslovného i lexikálního. Také Brabcová (1990, 46) dodává, že v tomto typu cvičení jsou vynechávána písmena, skupiny písmen, interpunkční znaménka či části slov, jako jsou například předpony, přípony a koncovky. Podle Svobody (1977, 185) je důležité, aby byly vynechávány jen takové části slov, které nenaruší smysluplnost textu či daného slova. Hubáček (1990, 113) dodává, že žák doplňuje nejvhodnější prvek buď ze své slovní zásoby, nebo z možností, které jsou nabídnuty v zadání.

Svoboda (1977, 185) vysvětluje několik výhod doplňovacího cvičení. První takovou výhodou je jeho časová nenáročnost. Žáci mohou doplňovat nejen písemně, ale i ústně. Doplnění cvičení jim tudíž nezabere příliš mnoho času, jako například při mechanickém opisování cvičení z tabule. Při výběru nebo sestavování doplňovacího cvičení lze najít i další pozitivum v tom, že se zaměřuje na procvičování konkrétního pravopisného jevu. Cvičení je například orientováno na učivo shody podmětu s přísudkem či vyjmenovaná slova. Za další výhodu doplňování lze považovat podle Hausera (2007, 31, 32) i jeho možnost vypracování žáky nejen individuálně, ale i hromadně či ve skupinách. Doplňování má ovšem i nevýhody, které popisuje Hauser a Ondrášková (1991, 67). První nevýhoda spočívá v tom, že při doplňování žáci nepiší celé slovo, ale pouze doplňují (písmena, interpunkční znaménka). Tím si neukotví motorický nácviček psát celé slovo. Další nevýhodou je, že pokud je cvičení v učebnici, žáci většinou nemohou doplňovat přímo do daného cvičení. Alternativou jsou cvičení v pracovních sešitech, či vytvoření pracovních listů.

3.5 Cvičení obměňovací

Obměňovací cvičení je podle Hausera (2007, 32) náročnější než předcházející typ pravopisného cvičení, neboť u obměňovacího cvičení je žák nucen uvažovat o souvislostech ve větě či o celém tvaru. Podle Svobody (1977, 185) mají žáci ve cvičení za úkol převádět slovesa a jména do jiných kategorií. Žáci nepochvičují tímto stylem pouze samostatný pravopis, ale také se cvičí i oblasti tvarosloví. Například žáci převádí podstatná jména z jednoho pádu do druhého, z jednotného čísla utváří číslo množné, sloveso v přítomném čase převádí do času budoucího či minulého anebo ze slovesa v činném rodě činí sloveso v rodě trpném. Jelínek (1980, 192) také uvádí, že obměňovací cvičení se obecně využívá při nácvičku tvarů ohebných slov a obvykle i při procvičování stupňování a odvozování slov.

3.6 Cvičení substituční

Substituční cvičení neboli také cvičení nahrazovací je velmi podobné cvičení obměňovacímu. Podstatou tohoto typu cvičení je podle Brabcové (1990, 47) nahrazování jednoho jazykového prostředku jiným jazykovým prostředkem. Zároveň se ale nesmí změnit větná konstrukce nebo konstrukce slovního spojení. Substituční cvičení se dají využívat v každém ročníku 1. stupně ZŠ, většinou jsou cvičení zaměřená na nahrazování slov jejich synonymy či antonymy, nahrazování nespisovných výrazů výrazy spisovnými. Hauser a Ondrášková (1991, 67) dodávají, že nahrazování patří mezi náročnější typy pravopisných cvičení a není vhodné pro nácvik lexikálního pravopisu.

3.7 Diktát

Diktát bývá často vnímán spíše jako zkušební či kontrolní nástroj učiva než jako prostředek k procvičování. Jak uvádí Čechová a Styblík (1998, 176), je klíčové zadávat diktát vždy po přípravě. To znamená, že nejdříve musí učitel se žáky dané učivo dostatečně procvičovat, aby si žáci v co největší míře osvojili učivo a měli tak možnost diktát napsat správně. Diktát by tedy neměl sloužit ke zjišťování úrovně žáků a zkoušení z málo procvičovaných pravopisných jevů. Dostatečné procvičení však neznamená zvládnout co největší počet cvičení, nýbrž cvičení projít raději pomaleji, ale za to důkladně a ubezpečit se, že žák dané věci rozumí a dokáže uvědoměle a smysluplně odůvodnit správnost jevu.

O přípravě na diktát hovoří i Hubáček (2000, 94), který uvádí dvě možné varianty. První z nich má za úkol vzbudit v žákovi důležitost myšlenky, že při psaném projevu je nutná pozornost. Touto přípravou na diktát je opisování krátkého textu, jež je kontrolováno učitelem, který vzniklé chyby označuje, opravuje a na závěr hodnotí. Druhou variantou je postup, při kterém učitel čte text po jednotlivých větách. Za každou větou klade žákům otázku typu: „*S kterým slovem by sis dnes neporadil? Proč je pro tebe těžké? Co kdyby sis ho napsal na tabuli?*“ Účelem tohoto typu přípravy je vypěstovat u žáků návyk bezprostřední reakce na pravopisnou problematiku textu.

Volbě či sestavování diktátu by měly odpovídat i různé požadavky, které uvádí Čechová a Styblík (1998, 176, 177). Především by diktát měl být přiměřený věku a znalostem žáků. Příliš dlouhý diktát žáka vyčerpá, což vede ke ztrátě pozornosti, kvůli které pak dochází k většímu výskytu chyb. Dále by diktát měl obsahovat adekvátní množství pravopisných jevů, které se mají procvičit.

Do přípravy diktátu lze zapojit i žáky, a tak v nich vzbudit větší zájem o konečný výsledek. Učitel žákům sdělí, že do diktátů chce zařadit např. slova *bi/by*. Žáci mají pak za úkol do příští hodiny napsat jednu větu, která by obsahovala maximálně takováto dvě slova. Učitel poté věty zkontroluje, pár jich vylosuje a diktuje. (Hubáček, 2000, 95)

Svoboda (1977, 185) rozděluje diktáty na speciální a souhrnné. Diktáty souhrnné obsahují širokou škálu pravopisných jevů, tento typ diktátu tedy není zaměřen jenom na procvičování jednoho druhu pravopisného jevu. Speciální druhy jsou zaměřeny na procvičování jednoho pravopisného jevu a často bývají sestavovány v izolovaných větách, nikoliv jako souhrnný text. Důvodem této izolovanosti je možnost častějšího výskytu nacvičovaného jevu a zároveň jednotlivé věty neztratí přirozený a smysluplný obsah, který by mohl postrádat souvislý text.

Podle Svobody (1977, 185) diktáty, které jsou složeny z izolovaných vět, nemusejí být předem žákům čteny celé, ale postačí čtení po větách či větných úsecích. Svoboda (1977, 185, 186) se shoduje s Čechovou a Styblíkem (1998, 177) v prezentování diktátu, který je tvořen obsahovým celkem. Diktát, jenž je takto vytvořen, učitel přečte žákům nejdříve celý a následně jej čte po samostatných větách, nebo po větných úsecích v případě, že jsou tyto věty dlouhé. Brabcová (1990, 107) uvádí i další zásady diktování. Pokud je diktát sestaven jako souvislý text, měl by žákům učitel nejen přečíst celý text, ale zároveň vysvětlit i některá slova, která nemusí všichni žáci chápat. Učitel by na samém konci měl diktát znovu přečíst, aby žáci měli možnost si diktát zkontrolovat. Hauser a Ondrášková (1991, 67) přidávají další zásady při diktování, kterými je nejen přiměřené tempo diktování, ale i dodržování pauz v textu, které jsou vyznačené čárkou. Je důležité tyto pauzy v diktování zachovávat, ale ne příliš zdůrazňovat. Žáci by si tak mohli vypěstovat zvyk napsat při každé pauze čárku, což není žádoucí. Zároveň by učitel při diktování neměl přecházet po třídě, ale měl by stát vpředu třídy před lavicemi, aby po celou dobu diktování mohl sledovat žáky a průběh celé práce.

Čechová a Styblík (1998, 177) i Svoboda (1977, 186) nabízejí i další druh diktátu, který je nazýván diktátem výběrovým. Jeho podstatou je diktování samostatných slov či slovních spojení. Svoboda (1977, 186) vysvětluje, že i bez kontextu je jasný význam těchto samostatných slov. Naproti tomu Čechová a Styblík (1998, 177) oponují tím, že pro jasnější pochopení významu slova je lepší postup, ve kterém učitel uvede celou větu, z které následně vyjme slovo či slovní spojení, které je určeno k procvičení.

Hubáček (2000, 94) přichází s další variantou diktátu. Učitel zvolí jako diktát text z učebnice. Žáci diktát napíší, zavřou své sešity a v učebnici si daný text přečtou.

Následně učebnice odloží, otevřou opět své sešity a pod diktát napíší opravu, pokud zjistili, že v některých slovech se dopustili chyby. Tato slova napíší do opravy správně a učitel jim nebude tyto chyby počítat. Tímto stylem se u žáků zvyšuje jejich stupeň sebekontroly a déle si zapamatují daný chybný jev.

3.8 Cvičení vysvětlovací

Jak už vyplývá z názvu cvičení, po žácích je vyžadováno vysvětlení pravopisného jevu neboli odůvodnění, uvedení do souvislostí. Žáci mohou například vysvětlovat (odůvodňovat) psaní i/y nebo psaní předložek s/z. Způsob, jakým žák vysvětlí důvod pravopisu, je spojen s úrovní žakových znalostí. Odůvodňování pravopisu přispívá k tomu, aby žáci pouze netipovali, co napíší, ale aby psali uvědoměle. Vysvětlovací cvičení probíhají ústní formou a obvykle je zvolena organizace hromadná, podílí se tedy na cvičení celá třída. (Hauser, 2007, 32, 33)

3.9 Cvičení konstrukční

Jak uvádí Hauser a Ondrášková (1991, 67), při konstrukčních cvičení dochází k samostatnému vytváření textu. Žáci tedy nepracují mechanicky, ale sami už něco vytváří. Z tohoto důvodu patří konstruování mezi náročné typy pravopisných cvičení a je nutné žákům poskytnout více času pro jeho zpracování. Podle Hausera (2007, 32) může být konstrukční cvičení spojeno i s vysvětlovacím cvičením. V takovém případě nejdříve žák vysvětlí například rozdíl mezi slovy pil-pyl a poté oba výrazy užije ve větě. Tato cvičení lze provádět i individuálně jak ve škole, tak doma.

3.10 Cvičení vyhledávací

Vyhledávací cvičení s žáky se provádí spíše ústně, a tedy i hromadně. Vyhledávání může být spojeno se cvičením vysvětlovacím. Žák tedy vyhledává slova například s předponami s-, z- a odůvodňuje pravopis. (Hauser, 2007, 32, 33)

3.11 Cvičení korekturní

Ve cvičeních korekturních žáci opravují chyby v textu. Hauser (2007, 33) říká, že korekturní cvičení by měl připravovat sám učitel buď na tabuli, nebo by je měl zakomponovat do pracovního listu. Neměla by se však nacházet v učebnicích, protože hrozí riziko, že by si žáci mohli zafixovat slovo s napsanou chybou. Dále Hauser (2007, 33) upozorňuje na to, aby text neobsahoval až nadměrné množství záměrných chyb. Každou opravu chyby by měl žák zdůvodnit. Korekturní cvičení slouží jednak k procvičování, jednak i k přezkoušení pravopisu. Cvičení je většinou zaměřeno

na procvičení jednoho či dvou pravopisných jevů. Protože korektura je náročné cvičení, provádí se vždy pouze ve škole, a to buď individuálně, nebo ve skupinkách.

4 KLASIFIKACE PRAVOPISNÝCH CVIČENÍ

Klasifikace je často spojována a zaměňována s pojmem hodnocení. Mezi těmito výrazy je podle Brabcové (1990, 107, 108) rozdíl. Hodnocení má úlohu motivační a probíhá většinou slovně. Naopak klasifikace se vyjadřuje známkou. Samotné stanovování známek musí však podléhat určitým normám. Pro každý klasifikační stupeň by mělo být stanoveno určité rozpětí počtu chyb. Způsob, jakým lze hodnotit například diktát, se můžeme dozvědět od Brabcové (1990, 108), která doporučuje diktát žáků 3. ročníku hodnotit takto: „1: 0-1 chyba, 2: 2-4 chyby, 3: 5-8 chyb, 4: 9-12 chyb, 5: 13 a více chyb.“

Hodnocení a klasifikace mají několik úkolů. Čechová, Styblík (1998, 74) a Jelínek (1980, 201) je rozřazují na několik fází. První z nich je funkce kontrolní, jež zjišťuje kolik a v jaké kvalitě si žáci učivo osvojili. Dále také prověřuje žákovu angažovanost a zájem o jazyk. Druhá fáze je regulativní. Ověřuje, jestli jsou zvoleny vhodné formy a postupy probírání učiva. Vyučovací proces se případně pozměňuje, a to proto, aby žák mohl dostát požadavkům stanovených osnovami. Informativní fáze sděluje žákovy výsledky nejen samotnému žákovi, ale i jeho rodičům. Poskytuje také výsledky jednotlivých žáků, tříd a škol školským orgánům. Čtvrtým úkolem hodnocení je důvod výchovný. Jeho funkcí je především motivace žáka, aby jeho učení bylo efektivnější, zvýšil své studijní úsilí a zformoval vhodné postoje k učení. Diagnostická fáze napomáhá rozpoznat žákovy schopnosti a zájmy, které však mohou být ovlivněny externími faktory (např. učitelem). Poslední důvod je prognostický. Díky němu je možné rozpoznat, v jaké sféře se žák může uplatnit. Nicméně na základě posouzení výsledků z jednoho předmětu nelze žákův budoucí vývoj jasně prognózovat.

O funkcích hodnocení se zmiňuje i David (2001, 10), jenž funkci výchovnou řadí na první místo v důležitosti hodnocení na 1. stupni ZŠ. Až na druhou pozici staví funkci kontrolní. Z toho vyplývá, že při hodnocení je podstatnější motivace žáka k učení než zjišťování osvojení učiva.

Podle Hausera a Ondráškové (1991, 41, 42) by se mělo hodnotit i známkovat spravedlivě a objektivně. Pedagog by měl při klasifikaci a hodnocení respektovat určité ucelené metodické pokyny. Klasifikovat by se nemělo ani příliš přísně, ale ani příliš mírně. Jak Hauser a Ondrášková (1991, 42) uvádí: „Klasifikace musí být odrazem žákova stavu vědomostí, dovedností, úrovně jeho myšlení, výrazem postoje žáka k vyučovacím předmětům, zahrnout zájem žáka o předmět.“

Dále Hauser a Ondrášková (1991, 48) píší, že učení se pravopisu souvisí s mluvnickým vyučováním, a tedy vědomosti zde nabyté jsou pro žáka důležité. Jak žák pravopis ovládá, učitel zjišťuje z výsledků jeho prací, nejen ze zkušebních diktátů, ale i z cvičných. Klasifikace diktátu by měla odpovídat jeho náročnosti a připravenosti žáků, proto nelze klasifikovat jen z jednoho hlediska, kterým je počet žakových chyb.

Zkušební diktáty obsahují nejen pravopisné jevy, které už byly zcela probrány a ve vyšších ročnících už probírány nebudou, ale také mohou obsahovat učivo, které doposud bylo probráno jen z části a dále bude teprve podrobněji vyučováno ve vyšších ročnících. I na to je třeba při hodnocení brát zřetel. Kontrolní diktáty by neměly obsahovat pravopisné jevy, které jsou velmi obtížné a problematické a nebyly zcela procvičeny. (Hauser a Ondrášková, 1991, 48, 49)

Brabcová (1990, 108) zdůrazňuje, že vzniklé pravopisné chyby žáků se nerozdělují na „hrubé“ a „malé“, ale vždy se jedná pouze o chybu. Na chybu se nahlíží z pohledu, zda daná látka byla probrána i procvičena a zda se chyba vyskytuje častěji, či pouze zřídka. Podobného názoru je i Svoboda (1977, 188), jenž říká, že je nejen důležité při hodnocení myslet na to, zda byl pravopisný jev procvičován, ale také na to, zda veškeré vysvětlení pomohlo k jasnému pravopisnému závěru a proč k chybám došlo. Je důležité zjistit, zda byly chyby způsobeny nepozorností, nebo neznalostí pravidla a nezpůsobilostí pravidlo správně použít.

Definitivní udělení známky mohou ovlivnit i chyby relativní, které se v diktátech vyskytují. Jsou to chyby, které se odvíjejí od mentálních vlastností žáka, například se může jednat o přepsání nebo nejasné písmo. (Brabcová, 1990, 108)

Hauser a Ondrášková (1991, 49, 50) uvádí stupnici pro hodnocení a klasifikaci pravopisu. Prvním stupněm je situace, kdy žák zaručeně a uvědoměle ovládá jevy v daném rozsahu. V pravopisu chybuje jen zřídka a dokáže pravopisné jevy odůvodňovat. Vzniklé nedostatky se objevují v jevech, které ještě nebyly dostatečně probrány a procvičeny a dále v učivu, které se více probírá až ve vyšších ročnících. Při druhém stupni žák uvědoměle a relativně bezpečně ovládá jevy v daném rozsahu, pravopis umí odůvodňovat a v pravopisu provádí nemnohé chyby. Tyto chyby však nepramení z žakovy neznalosti pravopisu nebo neschopnosti pravopis užívat v praxi. Chyby, kterých se žák dopouští, se vyskytují v pravopisných jevech, které nebyly zcela probrány a procvičeny a které se znovu učí ve vyšším ročníku. Může také chybovat v jevech, které jsou náročnější kvůli působení interference. Třetí stupeň hodnocení a klasifikace pravopisu nastává v situaci, kdy žák celkem ovládá pravopis v daném rozsahu a obvykle

sám dokáže pravopis odůvodnit, případně s pomocí pedagoga. Vyskytují se však i případy, kdy je učivo již probrané a dostatečně procvičené, ale i tak si žák není jistý a chybuje. Čtvrtým stupněm se hodnotí žák, jenž ovládá pravopis v daném rozsahu pouze v hrubých rysech a při odůvodňování většiny pravopisných jevů potřebuje pomoc pedagoga. Žák si není jistý a často chybuje v již procvičených jevech a v mnoha dalších případech. Pátý stupeň poukazuje na žáka, který neovládá pravopis v daném rozsahu, pravopis není schopen odůvodnit a hojně chybuje i přes to, že mu pedagog pomáhá.

David (2001, 10) zmiňuje, že hodnotit lze i jinak než známkou, a to verbálně. Obě tyto varianty mají své výhody i nevýhody. Pokud je žák hodnocen známkou, není možné do ní zahrnout okolnosti, které mohly ovlivnit žakovu práci. Nelze totiž klasifikovat různou známkou práce dvou žáků, které obsahují stejný počet chyb, ale jeden z žáků například nebyl ve škole na začátku probírání daného učiva. Naopak do verbálního hodnocení mohou tyto okolnosti být již zahrnuty, což může vést k větší žakově motivaci.

5 OPRAVA PRAVOPISNÝCH CVIČENÍ

Vyučování pravopisu se neobejde bez opravování chyb, kterých se žáci dopouští. Opravené chyby jsou pro žáka zpětnou vazbou. Žák tím zjistí, jak pravopis ovládá a v čem je potřeba se ještě zlepšit. Korekce chyb je zároveň zpětnou vazbou i pro samotného učitele, který tak zjišťuje, čemu věnovat v hodinách pozornost, na které žáky se zaměřit a v čem může pomoci. (Svoboda, 1977, 186, 187)

Podle Hausera (2007, 33) by se opravování pravopisných cvičení nemělo odkládat. Nejlepší je opravování ve stejné hodině, ve které se pravopisné cvičení psalo, nebo alespoň v hodině následující. Výhody opravování pravopisných cvičení v tu samou hodinu uvádí také Svoboda (1977, 187). Nespornou výhodou je, že se žák ihned po napsání pravopisného cvičení více zajímá o pravopisné jevy, jež se v pravopisném cvičení vyskytly. Dalším kladem je, že dojde-li k okamžité opravě, žák se delší dobu a detailněji dokáže věnovat rozboru pravopisných jevů, než kdyby se k opravenému cvičení vrátil po delší době.

Opravovat pravopisná cvičení mohou i samotní žáci. Hauser (2007, 33) sděluje, že žáci si sami opravují text tak, že text čtou a odůvodňují jednotlivé pravopisné jevy. Svoboda (1977, 187) uvádí další dvě možné varianty, jak může oprava žáky probíhat. Jeden či více žáků přepisují na tabuli věty podle diktátu a ostatní žáci tyto diktované věty píšou do svých sešitů. Každá věta na tabuli se opraví a zdůvodní se pravopis. Podle této opravy na tabuli si žáci opraví své chyby v sešitech. Zároveň učitel žáky obchází a zjišťuje, jaké chyby se u žáků ve větách objevují. Dále kontroluje, jak žáci chyby opravují. Výhodou tohoto typu opravování je, že učitel může volit další věty s pravopisnými jevy, ve kterých se žáci dopouští chyb, a tím tyto pravopisné jevy více procvičit. Tento postup má však i svá úskalí. Někteří žáci se nesnaží psát text sami za sebe a píšou to, co je na tabuli.

Druhou možností, kdy si žáci sami opravují své pravopisné chyby, je opravování si cvičení navzájem. V tomto případě žáci tužkou nad chybné slovo napíší, jak by mělo správně být. Tento styl opravování má pozitivum v tom, že žáci sledují všechny pravopisné jevy, nikoliv pouze ty, které, opravuje-li učitel, označí učitel jako chybné. Pro mladší žáky Svoboda (1977, 187) uvádí i možnost, kdy si žáci napíší diktovaný text z učebnice nebo zakryté tabule. Podle něj si pak žáci navzájem text opraví a učitel kontroluje, jak žáci chyby opravují. Brabcová (1990, 107) udává výchovný význam těchto oprav, které žáci provádí sami sobě nebo mezi sebou navzájem. Jednak tyto opravy

podněcují žáky k pozorné a precizní práci, jednat také vedou žáka k odpovědnosti za jím provedenou kontrolu. Opravuje-li si žák cvičení sám, učí se navíc i čestnosti. Nicméně Janáček (1972, 119) dodává, že přestože si žáci opravují pravopisná cvičení sami navzájem, nezbavuje to učitele odpovědnosti za jejich práci. Tento styl opravy je spíše výchovným prostředkem.

Pokud si žáci cvičení opravují sami, je také důležité, aby se naučili sebekontroli. To znamená, že žák by si měl po napsání cvičení vše po sobě zkontrolovat, tedy řádně si vše přečíst a opravit jevy, ve kterých objevil chybu. „*Nejdůležitější je, aby si žáci navykli sami svou práci kontrolovat a nést za ni plnou odpovědnost, aby pro ně bylo věci osobní cti odevzdat úkol vypracovaný poctivě a svědomitě.*“ (Janáček, 1972, 119)

V určitých případech opravuje pravopisná cvičení sám učitel. Především v případech kontrolních diktátů, ty opravuje vždy pouze učitel. Jak uvádí Hauser (2007, 33): „*Opravu provádí podtržením chyb, chybnou interpunkci označí přeškrtnutím, chybějící vynechávkou.*“ Brabcová (1990, 107) též popisuje způsob, jakým učitel pravopisná cvičení opravuje. Jako korekční nástroje může používat různé korekturní značky k označování chyb, podtrhávání písmen, jež nejsou správná nebo celá slova, která chybu obsahují. Může také vyznačit řádek, v němž se chyba nachází. Poté žák musí sám v řádku vyhledat chybu, které se dopustil. Tato metoda není vhodná pro všechny žáky celoplošně, je proto důležité si ujasnit, u kterého žáka je tato metoda vhodná.

Svoboda (1977, 187, 188) pokládá základní otázku, jak předcházet mechanické opravě žákem poté, co již pravopisné cvičení opravil učitel. Jde o to, aby nedocházelo k tomu, že žák mechanicky opraví chybné slovo výrazem, které správně napsal učitel. Další podstatnou věcí je zjistit, jak naopak přispět k tomu, aby žák nad daným pravopisným jevem přemýšlel. Z tohoto důvodu by učitel neměl napsat nad chybné slovo jeho správný tvar, ale pouze chybu naznačit u chybného písmena či celého slova.

Jak uvádí Svoboda (1977, 188), chyby, jež byly v pravopisných jevech vyznačeny ať už učitelem nebo spolužákem, žáci opravují za daným cvičením. Oprava musí být provedena tak, aby bylo zcela jasné, proč mělo být chybné slovo napsáno jinak. Tímto se zabývá i Čechová a Styblík (1998, 177), kteří zmiňují, že žáci mají své chyby opravovat tak, aby z toho měli prospěch. To znamená, že žáci mají opravovat vědomě, aby věděli, proč mají své chyby opravovat právě tak, jak jim bylo naznačeno. S tím souvisí i způsob, jakým žáci opravu provádí: „*napsal-li žák v písemné práci např. 'Děti četli nejraději pohádky, Strýček má dva lovecké psi', nemá v opravě napsat pouze izolovaná slova četly*

a psy, nýbrž spojení Děti četly, má psy.“ Někdy je i vyžadováno, aby žák opravovaný pravopisný jev odůvodnil.

Brabcová (1990, 107) uvádí, že je podstatné, aby si učitel zaznamenával chyby, kterých se žáci dopouštějí. Na základě těchto chyb může žákům připravovat taková pravopisná cvičení, která budou odpovídat jejich potřebám. Svoboda (1977, 188) dále dodává, že díky této evidenci chyb se učitel může ptát konkrétních žáků právě na ty pravopisné jevy, ve kterých chybovali. Další možností, jak zaznamenání chyb využít, je napsat na nástěnku pár pravopisných jevů, které činí žákům největší obtíže. Tím, že se na tyto jevy žáci občas podívají, si jejich pravopis snáze zapamatují.

6 NOVÉ PŘÍSTUPY A ZMĚNY V SOUDOBÉM PRAVOPISU

Současným jazykem lze chápat jazyk, kterým se hovořilo ještě před padesáti lety. Toto stanovení však současně není možné. Od roku 1989 se podstatně změnil vývoj jak v lexikální, tak i v gramatické oblasti jazyka. Uličný (2015, 9, 10) vznáší otázku, zda opustit lexikum zastaralé a přijmout lexikum hojně používané dnes, ačkoliv souvisí s oblastmi s rychlým vývojem, jako je např. reklama, informační technologie, politika či sport.

O současném českém jazyce hovoří lingvista Karel Oliva (©2019)³ v rozhovoru Michaely Endrštové, jež v úvodu zmiňuje návrh Národního ústavu pro vzdělávání na vyloučení přechodníků nebo skloňování některých zájmen z učebnic. K. Oliva by přechodníky vypustil z učiva základních škol, jelikož se téměř nepoužívají. V učivu středních škol by je však zachoval, neboť se žáci středních škol dostávají do styku se starší literaturou, jež tento jazykový jev obsahuje. Zachoval by učivo skloňování zájmen, jelikož užívání zájmen je součástí každodenního vyjadřování.

Oliva (©2019) by také pozměnil způsob, jakým se žáci učí například vyjmenovaná slova. Učení vyjmenovaných slov stylem jejich odříkávání jako básničku postrádá smysl. Důležitější je, když žáci dokáží během psaní vyjmenované slovo poznat. Oliva navrhuje, aby mezi vyjmenovanými slovy byla běžně užívaná slova, která jsou dětem bližší. Jako příklad uvádí nahradit slovem obyčejný slovo obyčej, které děti nepoužívají.

Dále vyjadřuje znepokojení týkající se absence výuky spisovné češtiny v jiných předmětech mimo český jazyk. Učitelé přírodopisu či fyziky podle Olivy (©2019) spisovnou češtinu obvykle neovládají. To vede k tomu, že žáci si na spisovnou češtinu nezvyknou a nevyzkouší si ji používat v praxi.

Podle Olivy (©2019) se český jazyk za poslední desítky let výrazně nezměnil. Sice se už nepoužívají infinitivy na -ti, ale třeba co se týče oblastí jako je gramatická struktura češtiny, pravopis, psaní čárek či vyjmenovaná slova, zde radikální změny nenastaly.

Oliva (©2019) zmiňuje, že v současné době se klade důraz na spisovnou češtinu v psaném projevu, ale v mluveném projevu tento důraz polevuje. Nespisovná čeština se objevuje v rádiích a televizích, přičemž spisovnost jazyka ustupuje. S rozvojem

³ OLIVA, Karel. *Učit se vyjmenovaná slova nazpaměť nedává smysl, říká jazykovědec Oliva*. Michaela Endrštová. Aktuálně.cz, 2019. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ucit-se-vyjmenovana-slova-nazpamet-nedava-smysl-rika-jazykov/r~52d2db6e14ff11e987d00cc47ab5f122/>.

moderních digitálních technologií přichází i nová slova. Ta vznikají proto, aby se o těchto věcech mohlo začít mluvit. Mladší generace počestňuje slova přejatá z cizího jazyka. Například slovo „olajkovat“ Oliva (©2019) komentuje slovy: „*Je to cizí výraz, na kterém čeština předvedla svoji sílu. Anglický pravopis jsme počestili, přidali jsme českou předponu a příponu, za ni ještě časovací koncovku.*“ Oliva nevyklučuje ani možnost, že slovo „lajk“ se jednou stane součástí českých slovníků.

O vlivu digitálních technologií, konkrétně počítačů, na oblast pravopisu hovoří i Svobodová (2002, 143, 144), jež uvádí běžný postoj k ovládnutí pravopisu: „*O pravopis se nezajímám od té doby, co píšu na počítači.*“ Důvodem takových výroků je možnost psát v tiskovém editoru na počítači, který dokáže na chybu v textu upozornit. Autorka pro příklad uvádí tiskový editor Word, který chybné slovo podtrhne červenou vlnovkou. Avšak objevují se i případy, kdy editor chybu nezaznamená a neopraví, přestože k ní došlo. Dále lze při psaní textů na počítači využít funkci, která nabízí i možnost opravy u chybně napsaného slova. Jako příklad je uvedeno slovo „ztemělý“, u něhož počítač navrhne opravu na správný tvar slova – ztemnělý.

Svobodová (2002, 145) zastává názor, že i kdyby tiskový editor obsahoval pouze kodifikované podoby slov, nelze se na jeho kontrolu stoprocentně spolehnout. Na kontrolu se nelze spoléhat například u slov, která stejně znějí, ale jejich grafická podoba se liší (př. mít – mýt, psi – psy), nebo u volby koncovky v přičestí minulém.

Učitelé by měli s žáky o počítačové kontrole pravopisu vést dialog. Bylo by vhodné zmínit princip této kontroly a na příkladech demonstrovat, kdy tuto kontrolu je možno využít, například počítačová kontrola dokáže upozornit na záměnu písmen či jejich vynechání, a kdy naopak nelze. Tímto způsobem lze žáky podnítit k utužení a rozšíření vědomostí o pravopisu. (Svobodová, 2002, 145)

O psaném projevu mladé generace hovoří i Hladká (©2006)⁴, která uvádí, že úroveň pravopisu psaných textů klesá. Jako jeden z možných důvodů předkládá úpadek čtení knih. Určitý podíl také nese internet, jenž pravidla pravopisu ne zcela dodržuje. Pokud se společnost dostatečně neseťká s texty, v nichž je pravopis dodržen, nelze ve školním vyučování u žáků vytvořit dostatečný návyk k ovládnutí pravopisu. Autorka to označuje za trend, se kterým se jak škola, tak i veřejnost bude muset vyrovnat. Tento trend by však

⁴ HLADKÁ, Zdeňka. Pravopis v současné korespondenci mladých lidí (na materiálu tradičních dopisů, e-mailů a SMS). *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, 2006, 89 (2), s. 73-88. [cit. 2010-02-21]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7880>.

měl zůstat na úrovni neformálních sdělení. V oficiální sféře by se mělo užívání pravopisných norem dodržet.

Míru znalosti pravidel pravopisu mladé generace lze odhalit prostřednictvím jejich osobní korespondence. Na jejím základě lze zjistit, jaká pravopisná pravidla mají pisatelé zažitá v takové míře, že je používají i v osobních zprávách. Zároveň je možné se tak dozvědět, která pravopisná pravidla jsou pro pisatele důležitá. (Hladká, ©2006)

Podle Hladké (©2006) je zásadní rozlišovat chyby, které pisatel způsobuje záměrně, aby došlo k oživení textu, a chyby, které vyplývají z neznalosti pravopisu. Poslední variantou chyb jsou takové, které pisatel činí záměrně kvůli neformálnosti textu, a proto na pravopis příliš nehledí. Autorka zjišťovala míru znalostí pravidel pravopisu mladých lidí ve 150 ručně psaných soukromých dopisech, 700 e-mailech a 500 SMS a porovnávala výsledky mezi těmito druhy dopisování. Závěr potvrzuje, že generace dnešních mladých lidí dostatečně pravopis neovládá, a i když některé pravopisné normy zná, porušuje je kvůli neformálnosti své korespondence. Nicméně analýza ukázala, že v pravopisných pravidlech, jež jsou ve škole vyzdvihována (např. psaní i/y), pisatelé tolik nechybují a jsou podstatné i v jejich osobním dopisování. Mezi časté chyby se zařadily pravopisné jevy, kterým ve škole není věnována taková pozornost. Jedná se především o psaní číslic, zkratk a značek. Nejvíce chyb se pisatelé dopouštěli v umístění interpunkčních znamének. Důvodem tohoto faktu je pravděpodobně neznalost pravidel pravopisu a syntaxe. Částečný vliv na nedodržování interpunkce má neformálnost osobní komunikace, v níž se na pravopis neklade příliš značný důraz.

Hladká (©2006) sděluje, že: „*Zrychlení kontaktu mezi pisatelem a adresátem přiblížilo situaci elektronické korespondence (e-mailů a SMS) mluvené konverzaci tváří v tvář.*“ Tím pádem se opouští vyjadřovací svázanost a objevuje se častěji nespisovnost projevu. Většího významu nabylo používání grafických prostředků, jež pomáhají přiblížit zvuk a mimiku, jako kdyby docházelo k mluvené komunikaci. Při využívání elektronické komunikace se klade důraz na rychlost, spontánnost a pohodlnost psaní. To souvisí se shovívavostí vůči překlepům, nedodržováním diakritiky, rozlišováním malých a velkých písmen a absenci mezer.

Toto nedbalé dodržování pravopisných norem v elektronické komunikaci znepokojuje i některé odborníky a laiky, kteří se obávají o budoucnost psané podoby jazyka. Jak však Hladká dodává (©2006), podle francouzského lingvisty Jacquesa Anise není důvod se obávat, jelikož v průběhu dějin psaného jazyka nikdy nedošlo vlivem nové technologie k vytlačení předešlého způsobu psaní.

Do budoucna Oliva (©2019)⁵ nepředpovídá žádné výrazné změny. Český jazyk bude obohacen o další nová slova, ale pravděpodobně nedojde k zániku jazykového charakteru češtiny. Patrně však nastanou menší rozdíly mezi psanou a mluvenou češtinou. Jako konkrétní příklad změn v budoucnu uvádí výrazy „aby jsme“, „aby jste“, které se pravděpodobně stanou součástí spisovné normy. Ohledně psaní velkých písmen je Oliva toho názoru, že je zapotřebí reforma, jež by přinesla radikální zjednodušení.

O těžkosti psaní velkých písmen informuje i Netrvalová (©2015)⁶. Ta se zmiňuje o rozhodnutí jazykovědců z Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR vyřešit problematiku psaní velkých písmen. Složitost psaní velkých písmen dokládá i sepsání příručky *Psaní velkých písmen v češtině*. Ta vznikla na základě častých dotazů ohledně tohoto tématu, které obdržela jazyková poradna Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR. V této příručce Svobodová (2015, 7) udává důvody, proč je psaní velkých písmen v českém jazyce obtížnou oblastí pravopisu. Jedním z důvodů je nedostatečné množství příkladů a popis zásad psaní velkých písmen v Pravidlech českého pravopisu, které obsahují všechny pravopisné jevy. Od roku 1993 sice nedošlo v pravopisných zásadách ke změnám, ale některé příklady se v současné době již liší. Kromě toho se objevily i názvy nové. V především administrativních textech se nejednou vyskytují pravopisné podoby, které se přičí platným zásadám.

Na základě výzkumu, který je popsán v příručce, Svobodová (2015, 8) zjišťovala, jak uživatelé češtiny ovládají psaní velkých písmen, jaké jsou jejich názory na psaní velkých písmen a zda by byli ochotni uznat pravopisné změny, které by případně mohly nastat. Z výsledků výzkumu je patrné, že 86 % respondentů nechce radikální změny v oblasti psaní velkých písmen. Nicméně z komentářů vyplynulo, že v některých případech by bylo vhodné odstranit výjimky, zavést větší systematičnost a snížit závislost psaní velkých písmen na věcných znalostech. Co se týče části výzkumu ovládání psaní velkých písmen, pak Svobodová uvádí (2015, 28), že 59 % respondentů tuto složku pravopisu ovládá.

⁵ OLIVA, Karel. *Učit se vyjmenovaná slova nazpaměť nedává smysl, říká jazykovec Oliva*. Michaela Endrštová. Aktuálně.cz, 2019. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ucit-se-vyjmenovana-slova-nazpamet-nedava-smysl-rika-jazykov/r~52d2db6e14ff11e987d00cc47ab5f122/>.

⁶ NETRVALOVÁ, Sabina. *Chaos v psaní velkých písmen skončí, vědci chystají změnu pravopisu*. iDnes.cz, 2015. [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jazykovedci-planuji-zmenu-pravopisu-velkych-pismen.A150824_084226_domaci_san.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU A PODMÍNKY ŠETŘENÍ

Výzkumná část diplomové práce je pilotním ověřením přehledových listů učiva českého jazyka 5. ročníku ZŠ, které byly vytvořeny v praktické části práce. Tyto přehledové listy byly pedagogům ZŠ poskytnuty na 4 měsíce. Během této doby je učitelé s žáky využívali v hodinách českého jazyka. Jelikož každému učiteli vyhovuje jiný styl práce, byl způsob používání těchto listů přenechán na nich samotných. Pedagogové během 4 měsíců využívání přehledových listů pozorovali, zda se žáci v oblasti pravopisu zlepšili, nebo jim pomoc přehledových listů učiva k užitku nebyla.

Výzkumné pilotní šetření probíhalo na dvou základních školách, a to v okrese České Budějovice a Praha-východ. Výzkumu se zúčastnilo 63 dětí ze tří tříd (6. a 7. ročník ZŠ).

Cílem výzkumného šetření bylo od pedagogů zjistit, zda využívání přehledových listů přispělo u žáků ke zlepšení pravopisu. Pokud by šetření dostalo na tuto otázku kladnou odpověď, nabídl se další dotaz, a to, zda si učitelé všimli, že se tomu tak stalo u žáků slabších, průměrných nebo nadprůměrných. Dále bylo zjišťováno, jakých pravopisných chyb se žáci nejčastěji dopouštěli a jaký mají postoj nejen k pravopisu samotnému, ale i k používání přehledových listů.

Zpětná vazba k využívání přehledových listů a odpovědi na další otázky výzkumu byly získávány prostřednictvím dotazníku, jenž vyplňovali učitelé tříd, kde výzkum probíhal. Dotazník (Příloha 1) obsahoval čtyři uzavřené otázky a jednu otázku otevřenou. Kromě odpovědí z dotazníků byly získány další osobní komentáře od učitelů, kteří sdělovali své postřehy a připomínky k jednotlivým odpovědím.

8 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

Dotazník byl předán k vyplnění třem pedagogům, kteří ve své třídě prováděli výzkum. Všechny učitelky ocenily přehledové listy a podpořily možnost jejich využití v hodině.

Vyučující spolu s žáky využívali přehledové listy v průběhu výkladu látky. Sloužily jako podklad i jako forma zápisků o daném učivu. Žáci do přehledových listů mohli v hodinách českého jazyka kdykoliv nahlédnout. Jedna pedagožka je dokonce využila i pro doučování českého jazyka. Žáci si do přehledových listů vpisovali poznámky, zatrhávali a vyznačovali relevantní informace.

Některé odpovědi pedagogové i okomentovali. Zdůvodnili tím tak svůj názor a otevřeli možnost k získání dalších otázek.

První otázka z dotazníku zjišťovala informace o tom, zda se u žáků zlepšil pravopis v době používání přehledových listů. Ze získaných odpovědí jsou dvě odpovědi souhlasné. Podle učitelek se díky využívání přehledových listů pravopis žáků lepší. Proti tomu zde stojí opačný názor, který však není radikální, z něhož by plynulo, že přehledové listy nijak zvlášť žákům nepomáhaly. Pravděpodobným důvodem této rozdílné odpovědi může být i různorodost žáků ve třídě, nebo naopak větší množství slabších žáků, kterým nedokázaly přehledové listy dostatečně pomoci.

Na druhou otázku odpovídaly pouze dvě pedagožky, a to ty, které v předchozí otázce odpověděly kladně. V této navazující otázce bylo klíčové zjistit, zda vyučující viděli zlepšení v oblasti pravopisu u žáků spíše slabších, průměrných či nadprůměrných. U tohoto dotazu se odpovědi učitelek dostávají do rozporu. Jedna odpověď říká, že přehledové listy pomáhají v oblasti pravopisu slabším žákům. Pedagožka dále ústně tuto odpověď okomentovala tím, že nadaní žáci, kteří pravopis ovládají, takové listy nepotřebují, protože mají sami úhledné písmo a ve svých zápiscích se tak vyznaží.

Naproti tomu stojí odpověď druhé pedagožky, která vidí zlepšení u žáků nadprůměrných. Podle jejích slov samostatnější a zodpovědnější žáci lépe tyto listy využijí. Přijímají přehledové listy jako shrnutí veškerých informací z učiva, které je podle žáků v přehledových listech lépe vysvětleno než v učebnici. Dále dodává, že slabší žáci si nechtějí nebo také neumí vyhledávat informace v teoretické části listu. Přestože na závěr ověřovací cvičení vyplní, nenapadne je si je zkontrolovat pomocí informací v teoretické části listu.

Třetí otázka směřovala k postoji žáků k přehledovým listům. U této otázky jsou odpovědi učitelek shodné. Žáci zaujímají k přehledovým listům neutrální postoj. Toto zjištění může být považováno za pozitivní, neboť žáci neodmítají nové možnosti, které jim mohou pomoci v osvojování učiva.

Předposlední otázka se týkala postoje žáků k pravopisu. Podle učitelek je postoj žáků k pravopisu individuální. Na jedné straně se objevil názor, jenž tvrdí, že žáci považují znalost pravopisu za důležitou. Odpovědi dvou učitelek se v tom shodují. Někteří žáci si uvědomují důležitost pravopisu, a to zejména jeho vlivu k přijetí do budoucího zaměstnání. Jiní důležitost pravopisu vidí pouze kvůli škole a možnému zlepšení prospěchu. Naproti tomu se objevila varianta, která hlásí zbytečnost pravopisu. Jsou žáci, kteří nepovažují znalost pravopisu za klíčovou. Podle učitelů možným důvodem tohoto postoje je spoléhání se na pomoc a kontrolu moderních technologií.

Poslední otázka měla otevřenou formu, přičemž učitelé měli možnost napsat více variant. Vyučující jako první a nejčastější chybu uvedli psaní i/y. Podle vyučujících žákům činí problémy psaní i/y jak uprostřed slov, tak i ve shodě podmětu s přísudkem. Všechny učitelky uvedly mezi nejčastější chyby i psaní mě/mně. Dvě pedagožky uvedly i obtíže u psaní předpon s, z.

Shrnutí

Přestože dotazník neprokázal ve všech otázkách zcela jednotný názor, lze díky němu dojít k několika závěrům. Z dotazníkového šetření a komentářů vyučujících vyplývá, že přehledové listy jakožto pomůcka při výuce českého jazyka má své opodstatnění. Dokáže zlepšit pravopis žáků, a to nejen u nadprůměrných, ale může pomoci i těm slabším. V tomto ohledu je nutno přihlédnout k individualitě žáka, jelikož každý má jiné potřeby a využívá jiné pomůcky. Na základě toho je pochopitelné, že i přístup žáků k pravopisu je rozporuplný. Někteří žáci považují pravopis sám o sobě za důležitý, jiní jen proto, že jim pomůže získat dobré známky a v budoucnu zaměstnání. Často se žáci spoléhají na moderní technologie, které umožňují opravu a kontrolu pravopisu. Bylo předpokládáno, že žáci nejčastěji chybují v psaní i/y psaní mě/mně a v předponách s/z a tento předpoklad se v praxi i potvrdil.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části diplomové práce jsou uvedeny přehledové listy učiva českého jazyka 5. ročníku ZŠ. Tyto listy obsahují shrnutí učiva 5. ročníku ZŠ nejen po stránce teoretické, ale následují i praktická cvičení, ve kterých si žáci mohou učivo procvičit. Některé přehledové listy obsahují i informace k učivu navíc, například různé výjimky, rozšiřující učivo apod., se kterým se žáci mohou setkat.

Důvodem vytvoření těchto přehledových listů byl podnět z hodin didaktiky českého jazyka, v nichž jsme dostávali za úkol pomocí učebnic vytvářet listy do portfolio jako shrnutí daného učiva. Pro žáky i učitele to může být přínosný materiál, na kterém je vše přehledně shrnuto na jednom listě. Pokud se s nimi pracuje již od začátku a žáci si na jejich využití zvyknou, mohou jim být tyto listy k užitku. Žáci mohou přehledové listy využívat v hodinách českého jazyka, ale mohou do nich nahlédnout i doma, když se připravují na vyučování nebo si neví rady s domácím úkolem. Pokud žáci mají zavedené portfolio, mohou si do něj listy zakládat, aby měli učivo na jednom místě.

Celkem bylo vytvořeno 23 přehledových listů. Témata listů jsou sestavena na základě obsahu jednotlivých učebnic pro 5. ročník ZŠ. Při analýze učebnic se vyskytly učebnice, které byly velmi dobře zpracovány a obsahovaly přiměřený a smysluplný výklad učiva. Zároveň se však objevily učebnice, jež obsahovaly spíše jednotlivá cvičení na dané téma a výklad látky byl omezen na nutné minimum.

Učivo 5. ročníku je z mnohé části již probráno v předešlých ročnících, pouze se daná témata rozšiřují o další informace. Pátý ročník je posledním ročnícem 1. stupně ZŠ, proto jsou přehledové listy i celkovým shrnutím dosavadního učiva.

Přehledové listy budou užitečné i žákům 2. stupně, kteří učivo 5. ročníku již mají probrané, ale navazuje se na něj v dalších ročnících a žáci se potřebují k danému učivu vrátit.

Žáci mohou využít přehledové listy jako formu zápisků poznámek do svých sešitů. Mohou si v listech zatrhnout pro ně důležité informace a případně si dopisovat další, které vyučující zmíní. Pedagogové je také mohou využít jako podklad pro výklad nové látky, kdy se žáci s učivem teprve seznamují.

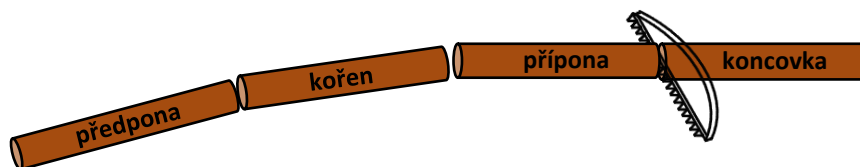
Obsah přehledových listů byl vytvářen za pomoci Internetové jazykové příručky a učebnic pro 1. stupeň ZŠ:

- Český jazyk 5 - CHÝLOVÁ, Helena, JANÁČKOVÁ, Zita, MINÁŘOVÁ, Eva, ZBOŘILOVÁ Jitka a Zuzana JIRKŮ, Nová škola, 2015, Duhová řada.
- Český jazyk: pro pátý ročník - HORÁČKOVÁ, Martina, STAUDKOVÁ, Hana a Jana ŠTROBLOVÁ, Alter, 2011.
- Český jazyk: pro 5. ročník základní školy - KOSOVÁ, Jaroslava, Fraus, 2011.
- Český jazyk pro 5. ročník základní školy - HORÁČKOVÁ, Martina a Petra HUDÁČKOVÁ, Didaktis, 2007.
- Český jazyk pro 5. ročník základní školy - KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ, Fortuna, 1999.
- Český jazyk pro 5. ročník základní školy - KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ, Fortuna, 1998.
- Český jazyk pro 5. ročník základní školy - DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, ONDRÁŠKOVÁ, Karla a Vlastimil STYBLÍK, SPN, 1996.
- Český jazyk pro 5. ročník základní školy - BALKÓ, Ilona a Ludmila ZIMOVÁ, Fortuna, 1994.

9 SEZNAM PŘEHLEDOVÝCH LISTŮ

Stavba slova	44
Tvoření slov odvozováním	46
Předpony roz-, bez-, od-, nad-, pod-, před-, ob-, v-	48
Psaní bě, vě, pě, mě/mně.....	50
Předpony s-, z-, vz-	51
Význam slov	53
Podstatná jména	55
Přídavná jména	58
Zájmena	61
Číslovky	63
Slovesa	65
Příslovce.....	68
Předložky	70
Spojky	72
Částice.....	74
Citoslovce	75
Stavba věty jednoduché	76
Souvětí	79
Věta hlavní a vedlejší.....	81
Shoda přísudku s podmětem	82
Přímá a nepřímá řeč	84
Psaní čárky ve větě jednoduché	86
Psaní i/í, y/ý po obojetných souhláskách	88

STAVBA SLOVA

KOŘEN = část slova, která udává základní význam slova a je společnou částí příbuzných slov
za **h**radnictví, nej**s**ladší, vyč**í**slit, pře**s**myčka

ČÁST PŘEDPONOVÁ – může být tvořena jednou nebo více předponami

- **PŘEDPONA** = část slova, která se přidává před kořen slova
 - mění význam slova, ale nemění slovní druhza **h**radnictví, nej**s**ladší, **vy**č**í**slit, **pře**smyčka

ČÁST PŘÍPONOVÁ – může být tvořena jednou nebo několika příponami anebo příponou a koncovkou

- **PŘÍPONA** = část slova, která se přidává za kořen slova, u ohebných slov se nachází mezi kořenem a koncovkou
 - obměňuje význam slova i slovní druhza **h**rad**nictví**, nej**s**lad**ší**, vyč**í**slit, pře**s**myč**ka**
- **KONCOVKA** = část slova, která se mění při skloňování či časování slov
 - nemění slovní druh ani význam slovaza **h**rad**nictví**, nej**s**lad**ší**, vyč**í**slit, pře**s**myč**ka**

Základové slovo = výraz, ze kterého tvoříme nové slovo

Odvozené slovo = vytvořené slovo ze slova základového pomocí slovotvorných prostředků (předpony a přípony)

- základové a odvozené slovo musí mít významovou souvislost
 - př. **závodník** – základové slovo je závod, nikoliv vodník
- slovo základové a odvozené mají společnou část, která se nazývá **slovotvorný základ = kořen**

př.	základové slovo	odvozené slovo	slovotvorný základ
	ruka	ruční	ruč
	kniha	knížka	kníž

Pozor na rozdíl mezi slovy příbuznými a jinými tvary téhož slova.

SLOVA PŘÍBUZNÁ = slova se společným kořenem, jejich význam spolu souvisí

- jsou tvořeny **předponovými a příponovými částmi** a vznikne určitý slovní druh
- př. **bystrý**, **zbystrit**, **bystřina**, **Bystrouška**

JINÉ TVARY TÉHOŽ SLOVA

- tvoříme je časováním či skloňováním
- mění se poslední část **příponové části** (koncovka)
- př. **bystrý**, **bystrá**, **bystří**, **bystrými**

DOKÁŽEŠ TO? 😊

- 1. V následujících slovech vyznač barevně kořen, předponovou a příponovou část.**

těžké, nejlevnější, obchod, zápasení, hradební, náměstí, stonožka

- 2. Rozliš dvěma barvami slova příbuzná a tvary téhož slova.**

voda, vodník, vody, podvodní, vodovod, vodou, vodák, vodička

- 3. Utvoř k těmto slovům slova odvozená.**

les _____

psát _____

hrad _____

let _____

TVOŘENÍ SLOV ODVOZOVÁNÍM

Při odvozování se u některých slov může měnit samohláska nebo souhláska ve slovtvorném základu.

Změny samohlásek při odvozování:

- krácení – mráz → mrazík, páv → paví, létat → letadlo
- dloužení – list → lístek, kniha → knížka
- střídání se s jinou samohláskou – stůl → stolek, květ → kvítí, kost → kůstka
- vznik nebo zánik samohlásky – zamknout → zamykat, pes → psi

Je-li ve slově základovém **e/ě**, pak v příbuzném slově bude **í**:

- zpěv → zpívat, květ → kvítek, kámen → kamínek

Změna souhlásek při odvozování:

- k → c – rak → raci, drak → draci
- k → č – ruka → ručka, pták → ptačí
- h → ž – kniha → knížka, pruh → proužek
- ch → š – ticho → tiše, střecha → stříška
- r → ř – kapr → kapřík
- g → ž – Kongo → konžský
- t → c – doplatit → dopláct, navrátit → navracet
- c → č – ulice → ulička, palice → palička
- z → ž – dovězt → dovážet, porazit → porážet
- s → š – vyprosit → vyprošovat
- d → z – nabídka → nabízet

Při odvozování se mohou některé souhlásky zdvojit:

- kořen slova začíná na stejné písmeno, kterým končí předpona, příklady: bezzubý, bezzásadový, rozzlobený, rozzářený, oddaný, oddech, poddaný, nejjasnější, nejjistější
- psaní -n-/-nn-:
 - n- píšeme:
 - u slov, která jsou odvozená od názvů zvířat
slon → sloní, havran → havraní, klokan → klokaní
 - u slov, která jsou zakončena příponami -ík, -ina, -ice
den → deník, vina → viník, cena → ceník
cena → cenina
víno → vinice, okno → okenice
 - u slov s příponami -ený/-ěný
hlína → hliněný, plátno → plátěný
 - nn- píšeme:
 - u přídavných jmen, které mají příponu -ný/-ní a jsou tvořeny od podstatných jmen, jejichž kořen končí na -n-
stehno → stehenní, cena → cenný, den → denní, rostlina → rostlinný

PAMATUJ SI

- ranní – jako denní doba (ráno), např. ranní hygiena
- raný – ve významu brzký, časný, např. raná zelenina
- povinen – vinen

továrna – tovární

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vytvoř ke každému slovu slovo odvozené tak, aby došlo k hláskové změně ve slovtvorném základu. Tuto změnu vyznač.

ořech – _____

stuha – _____

černoch – _____

noha – _____

dar – _____

zpěv – _____

Praha – _____

2. Pomocí předpon odvozuj nová slova od slov:

dělat, jednodušší, zásadový, daný, zub, dech, dělit, zářit, jasnější, zlobit

roz- _____

bez- _____

od- _____

pod- _____

nej- _____

3. Doplň -n-/-nn-.

týde___í zpravodaj, byli___ý čaj, kole___í kloub, vi___ík nehody, vi___á réva, jele___í

parohy, slamě___ý klobouk, ra___é brambory, kame___ý dům, vlně___ý svetr,

dřevě___é oke___ice, ce___é papíry, plátě___é obydlí, stehe___í kost

PŘEDPONY ROZ-, BEZ-, OD-, NAD-, POD-, PŘED-, OB-, V-

▼ ROZDÍL MEZI PŘEDLOŽKOU A PŘEDPONOU

- **PŘEDLOŽKA** = samostatné slovo, které čteme se slovy, ke kterým patří
 - je to slovní druh
 - píšeme je vždy ZVLÁŠŤ
 - př. **po** lese, **pod** vodou, **bez** vlasů, **bez** placení
- **PŘEDPONA** = část slova, která stojí na začátku slova před kořenem
 - píšeme je vždy DOHROMADY
 - př. **polesný**, **podvodní**, **bezvlasý**, **bezplatný**

PŘEDPONY ROZ-, BEZ-

- vždy píšeme se **Z**
- př. **roz**žhavené uhlí, **roz**dělat oheň, **bez**mocný člověk, **bez**chybný úkol
- začíná-li kořen slova po těchto předponách na Z, budou za sebou následovat dvě Z např. **roz**zlobený, **roz**zářený, **bez**zubý, **bez**zásovoý

PŘEDPONY OD-, NAD-, POD-, PŘED-

- vždy píšeme s **D**
- př. náhlý **od**chod, **nad**standardní výkon, levný **pod**nájem, **před**ložit důkazy
- začíná-li kořen slova po těchto předponách na D, budou za sebou následovat dvě D např. **od**daný, **pod**daný, **od**dech

PŘEDPONY OB-, V-

- u předpony ob- píšeme vždy **B**
- začíná-li kořen slova na **JE-**, píšeme po předponách skupinu **BJE, VJE**
př. objev (ob-**jev**), objednat (ob-**jednat**), objemný (ob-**jemný**), vjezd (v-**jezd**)
- X** v ostatních případech píšeme skupinu **BĚ, VĚ**
př. **ob**ětovat, **ob**ěd, **v**ěnovat, **v**ěda

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vymysli a napiš slova s předponou roz-.

2. Rozhodni, zda se jedná o předponu nebo předložku. Předponu barevně zvýrazni.

Dědeček žije v (pod)kroví. Nákladní vůz vezl (nad)měrný náklad. (Pod)mostem projel autobus. Maminka mi dnes (od)hlásila oběd ve školní jídelně. Byl jsem zvolen (před)sedou školní rady. Byl jsem úplně (bez)mocný. Po dlouhé procházce si dáme krátký (od)dech. Metro je (pod)zemní dráha. Vlastovka letěla (nad)školou. Se třídou jsme byli na divadelním (před)stavení. (Od)mlouvat se nemá. O prázdninách jsme spali (pod)stanem.

3. Doplň je nebo ě.

vojenský zb__h, v__čné světlo, sváteční ob__d, v__zd do domu, krevní ob__h,
maminčino ob__tí, uvít v__neček, v__zd do garáže, převislé v__tve stromu, ob__ti války,
ob__m krychle, b__lásek zelný

PSANÍ BĚ, VĚ, PĚ, MĚ/MNĚ

1. PSANÍ BĚ, VĚ

- začíná-li kořen slova na **JE-**, píšeme po předponách skupinu **BJE, VJE**
př. objev (ob-jev), objednat (ob-jednat), objemný (ob-jemný), vjezd (v-jezd), vjet (v-jet)

X

- v ostatních případech píšeme skupinu **BĚ, VĚ**
př. obětovat, oběd, věnovat, věda

2. PSANÍ PĚ

- vždy píšeme pě, v žádném slově nenapišeme pje
př. pěst, pěstovat, opět, zaúpět

3. PSANÍ MĚ/MNĚ

- psaní mě/mně u příslovcí se řídí podle přídavného jména, z kterého jsou utvořeny
dojemně – z přídavného jména dojemný
příjemně – příjemný
skromně – skromný
jemně – jemný

- u sloves nám pomáhají jednotlivé tvary
zapomněl – zapomene
vzpomněl – vzpomene

X

- rozuměl – rozumí
uměl – umí
tamější – od slova tam (nikoliv od slova tamní)
setmělo se – stmívá se

PAMATUJ SI

- domněnka – domnívat se
pomněnka – pomni
pomůcka – Vzpomněl jsem si, že jsem zapomněl domněnku o pomněnce.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň mě/mně.

Vzpo_____l jsem si na domácí úkol. Svačinu jsem si zapo_____l doma. Říkal to tak doje_____. Po_____nka je krásná květina. Vůbec jsem nerozu_____la tomu, co mi říkal. V jeho přítomnosti jsem se cítila příje_____. Včera jsme viděli zat_____ní měsíce. Tu chybu jsem neudělala vědo_____. Na návštěvě se chová velmi skro_____. Ta_____jší obyvatelé jsou přátelšší. Petr se zachoval rozu_____.

PŘEDPONY S-, Z-, VZ-

PŘEDPONA S-/SE- VYJADŘUJE POHYB

- směr DOHROMADY
 - skamarádít se, shromáždění, sběr, srazit se, složit, shon, shledat, schůze
- směr SHORA DOLŮ
 - sjíždět, slétnout, sházet, shodit, seskočit, sestoupit, svrhnout, sešplhat
- Z POVRCHU PRYČ
 - smazat, setřít, smýt
- V USTÁLENÝCH PŘÍPADECH
 - stěžovat si, stvořit, skonat, spáchat, spasit, schovat se, skončit, spálit, strávit, stvořit, spatřit, shnít, shořet, spropitné, stesk, schválit

PŘEDPONA Z-/ZE- VYJADŘUJE ZMĚNU

- ZMĚNA STAVU
 - zničit, zbavit se, zhubnout, zblednout
- DOKONČENÍ DĚJE
 - zemřít, zchátrat, zbořit, zmoknout
- ve významu ODLUKY
 - zběhnout, zřící se
- V USTÁLENÝCH PŘÍPADECH
 - zpěv, způsob, zpověď, zkouška zpytovat, zpytovat, zkoumat, zpupný, zhostit se

PŘEDPONA VZ-

- vyjadřuje POHYB VZHŮRU
 - vzlétnout, vzplát, vztyčit, vzrůst, vzchopit se
- V USTÁLENÝCH PŘÍPADECH
 - vzpamatovat se, vzpomínat, vzkřiknout, vztah, vztek

DVOJICE SLOV RŮZNÉHO VÝZNAMU ROZLIŠENÝCH PŘEDPONAMI S-/Z-

s měna (<i>pracovní, peněz</i>)	z měna (<i>např. počasí</i>)
s pravit (<i>opravit věc</i>)	z pravit (<i>informovat</i>)
s těžovat si (<i>naříkat</i>)	z těžovat si (<i>činit obtížným</i>)
s tlouci (<i>sbít dohromady např. prkna</i>)	z tlouci (<i>nabít někomu</i>)
s běh (<i>shromáždění lidí</i>)	z běh (<i>člověk, který odněkud utekl</i>)
s volat (<i>lidi k sobě</i>)	z volat (<i>vykřiknout</i>)
s mazat (<i>mazáním setřít</i>)	z mazat (<i>umazat</i>)
s hlédnout (<i>z výšky dolů</i>)	z hlédnout (<i>film</i>)

PAMATUJ SI – PŘEDPONY U PŘÍSLOVCÍ SE PÍŠÍ DOHROMADY

zprava, zleva, zvesela, zlehka, shora, zticha, zblízka, zdaleka, svrchu, stěží

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Najdi slova s předponami a barevně vyznač: S-, Z-, VZ-

sbalit, sobota, slunce, sfouknout, soused, sestoupit

zeměkoule, zkouška, zčernat, zblízka, zchudnout, závist

vznést, vzplál, vzorek, vzteklý, vzpomínka, vzrůst

2. Doplň do věty správné slovo z nabízené dvojice slov v náležitém tvaru.

změna Tatínek pracuje na tři _____ .

směna Nemám ráda rychlé _____ počasí.

zmazat Honzík se _____ od hlavy až k patě.

smazat Pepík _____ tabuli.

zpráva Dědeček pracoval v oblasti státní _____ .

správa Dostal jsem tvou _____ včas.

VÝZNAM SLOV

1. SLOVA JEDNOZNAČNÁ A MNOHOZNAČNÁ

SLOVA JEDNOZNAČNÁ = slova, která mají pouze jediný věcný význam

- byt (místnosti určené k bydlení), savec (živočich, který kojí svá mláďata), květina (rostlina), Richard (jméno)

SLOVA MNOHOZNAČNÁ = slova, která mají význam základní (oko – orgán zraku) a význam přenesený na základě podobnosti (oko na punčoše, pytlácké oko, volské oko, masné oko na polévce)

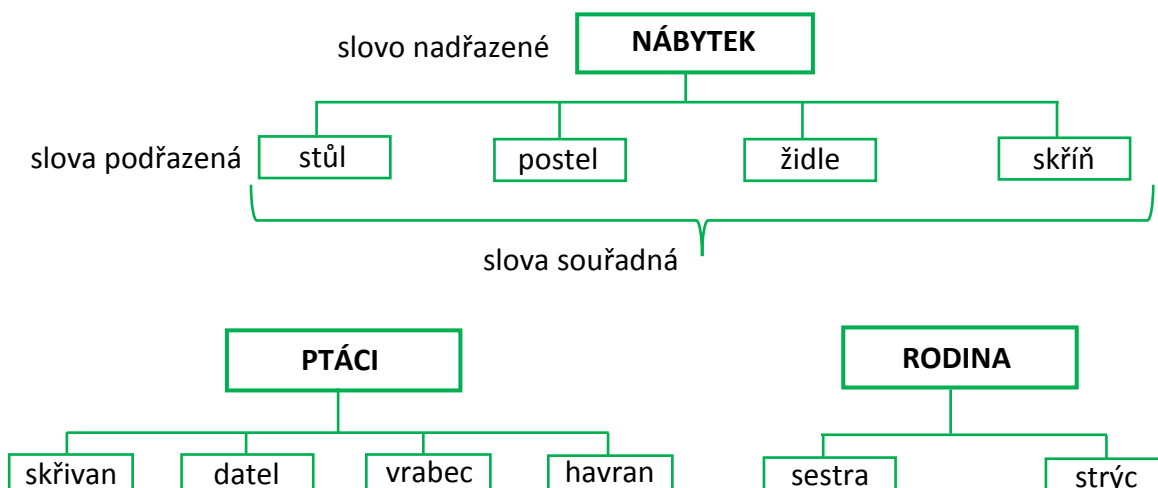
- myš – zvíře, počítačová myš
- list – papíru, list stromu
- houba – např. hřib, houba na mazání tabule

2. SLOVA NADŘAZENÁ, PODŘAZENÁ A SOUŘADNÁ

SLOVA NADŘAZENÁ = slova, která jsou nadřazená slovům podřazeným

SLOVA PODŘAZENÁ = slova, která jsou podřazená slovům nadřazeným

SLOVA SOUŘADNÁ = slova, která mají příbuzný význam a patří ke stejnému nadřazenému pojmu

3. SYNONYMA, ANTONYMA, HOMONYMA

SYNONYMA = slova, která mají stejný nebo podobný význam

- málokdy – zřídka, mlátit – tlouct, pěkný – hezký, časně – brzy, chlapec – kluk

ANTONYMA = slova, která mají opačný význam

- lehký – těžký, nízký – vysoký, světlý – tmavý, nahoře – dole, mluvit – mlčet

HOMONYMA = slova, která mají různý význam, stejně zní, ale jejich souvislost je pouze náhodná

- kohoutek – zvíře, vodovodní kohoutek
- los – zvíře, lístek do loterie
- zámek – budova, zámek u dveří

4. SLOVA CITOVĚ ZABARVENÁ

Slova citově zbarvená vyjadřují citový vztah mluvčího. Tento vztah může být kladný nebo záporný.

K vyjádření kladného vztahu se používají slova **LICHOTNÁ** – pejsánek, sluníčko, tatínek

K vyjádření záporného vztahu používáme slova **HANLIVÁ** – fotr, babizna, psisko

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Napiš, jaké významy mohou mít tato slova.

koruna _____

školka _____

ucho _____

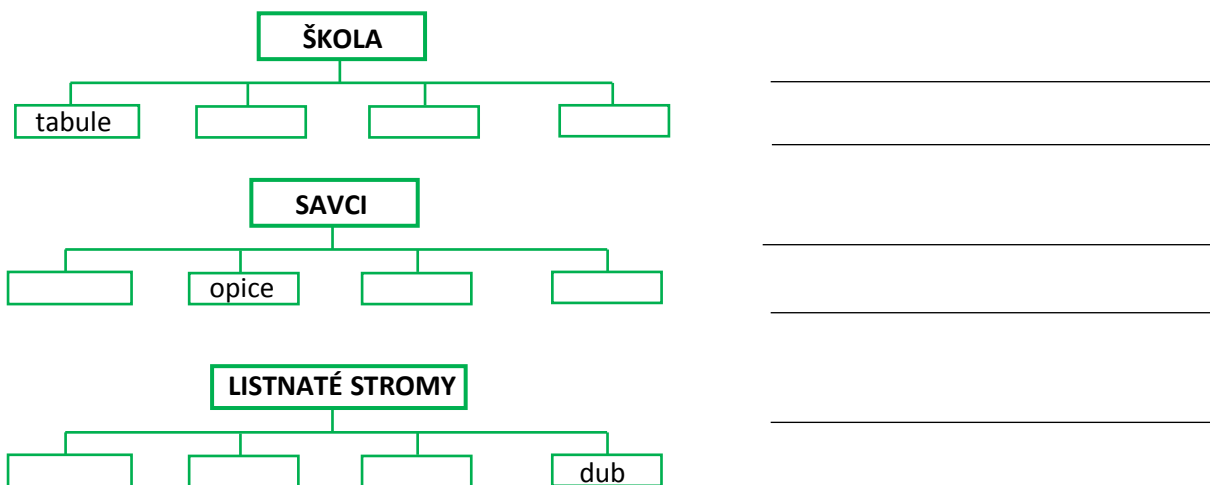
hřebínek _____

2. Napiš ke slovům slovo nadřazené.

jasno, přeháňky, oblačno, bouřky, polojasno _____

kadeřnice, učitel, prodavač, právník, řezník _____

3. Doplň slova podřazená. Napadne-li tě jich více, můžeš je vypsát na řádek.

4. Napiš k uvedeným slovům:

synonyma

dívka – _____

běžet – _____

cesta – _____

vzteklý – _____

vyprávět – _____

škaredý – _____

antonyma

pravda – _____

mokrý – _____

stát – _____

tenký – _____

hezký – _____

drahý – _____

PODSTATNÁ JMÉNA

= ohebný slovní druh (skloňují se), označují názvy:

- osob: muž žena
- zvířat: ryba pes
- věcí: míč auto vidlička
- dějů: déšť lyžování
- vlastností: veselost spořivost
- stavů: láska zloba

- značíme je číslem 1

U podstatných jmen určujeme tyto mluvnické kategorie: **PÁD, ČÍSLO, ROD A VZOR**

- **PÁD** – podle pádů mění podstatná jména svůj tvar = skloňování

	PÁDOVÁ OTÁZKA	JEDNOTNÉ ČÍSLO	MNOŽNÉ ČÍSLO
1. pád	KDO, CO?	drak, škola	draci/drakové, školy
2. pád	(bez) KOHO, ČEHO?	draka, školy	draků, škol
3. pád	(ke), (dám to) KOMU, ČEMU?	draku/drakovi, škole	drakům, školám
4. pád	(vidím) KOHO, CO?	draka, školu	draky, školy
5. pád	OSLOVUJEME, VOLÁME	draku, školo	drakové/draci, školy
6. pád	(o) KOM, (o) ČEM?	draku/drakovi, škole	dracích, školách
7. pád	(s) KÝM, (s) ČÍM?	drakem, školou	draky, školami

- ▼ Je nezbytné ptát se celou pádovou otázkou, aby nedošlo k záměně pádu – KOHO, CO nebo KOHO, ČEHO.

- **ČÍSLO** – označuje vlastnost slova, nikoliv vlastnost věci, kterou slovo označuje

JEDNOTNÉ			MNOŽNÉ		
ten	ta	to	ti	ty	ta
strom, nůž	kopretina, lžíce	poupě, stavení	holubi, savci	louky, ryby	děvčata, kuřata

Pomůcka: JE = jednotné číslo (př. bratr je, růže je)

JSOU = množné číslo (př. bratři jsou, růže jsou)

Zvláštnosti v určování čísla podstatných jmen

- **hromadná podstatná jména** – vyjadřují jednotné číslo, ale označují více věcí téhož druhu
 - podstatná jména s příponami:

PŘÍPONY	PŘÍKLADY
- Í	kamení, jehličí, dříví
- STVO	lidstvo, panstvo
- OVÍ	křoví, nádobí
- INA	chudina
- CTVO	ptactvo, dělnictvo
DALŠÍ	dobytěk, vojsko, skot, hmyz, lid

- **pomnožná podstatná jména** – vyjadřují množné číslo, ale označují jednu věc
 - např. Vánoce, játra, dveře, nůžky, prázdniny, Pardubice
- **látková podstatná jména** – vyjadřují číslo jednotné, označují část i celek nějaké látky bez ohledu na množství
 - např. žito, olej, cukr, dřevo, tabák, voda, mouka, beton
- **ROD** – určení – dát slovo do základního tvaru = 1. pád čísla jednotného (př. lesem → ten les) a určit rod pomocí ukazovacích zájmen (ten les → mužský rod)

	ten stůl, ten pán, ten počítač, ten penál	
	životnost X neživotnost – říct si 1. a 4. pád	
mužský	neshoduje se 1. a 4. pád (tvar slova se změní) → rod mužský životný	1. pád – sněhulák 4. pád – (vidím) sněhuláka
	shoduje se 1. a 4. pád (tvar slova se nezmění) → rod mužský neživotný	1. pád – národ 4. pád – (vidím) národ
ženský	ta zahrada, ta žena, ta lampa, ta tužka	
střední	to okno, to sele, to křeslo, to pravítko	

➤ VZOR

VZORY RODU MUŽSKÉHO A JEJICH SKLOŇOVÁNÍ

	1. PÁD	2. PÁD	3. PÁD	4. PÁD	5. PÁD	6. PÁD	7. PÁD
PÁN	pán	pána	pánovi, pánu	pána	pane	pánovi, pánu	pánem
	páni, pánové	pánů	pánům	pány	páni, pánové	pánech	pány
HRAD	hrad	hradu	hradu	hrad	hrade	hradu, hradě	hradem
	hrady	hradů	hradům	hrady	hrady	hradech	hrady
MUŽ	muž	muže	muži, mužovi	muže	muži	muži, mužovi	mužem
	muži, mužové	mužů	mužům	muže	muži, mužové	mužích	muži
STROJ	stroj	stroje	stroji	stroj	stroji	stroji	strojem
	stroje	strojů	strojům	stroje	stroje	strojích	stroji
PŘEDSEDA	předseda	předsedy	předsedovi	předsedu	předsedo	předsedovi	předsedou
	předsedové	předsedů	předsedům	předsedy	předsedové	předsedech	předsedy
SOUDCE	soudce	soudce	soudci, soudcovi	soudce	soudce	soudci, soudcovi	soudcem
	soudci, soudcové	soudců	soudcům	soudce	soudci, soudcové	soudcích	soudci

VZORY RODU ŽENSKÉHO A JEJICH SKLOŇOVÁNÍ

	1. PÁD	2. PÁD	3. PÁD	4. PÁD	5. PÁD	6. PÁD	7. PÁD
ŽENA	žena	ženy	ženě	ženu	ženo	ženě	ženou
	ženy	žen	ženám	ženy	ženy	ženách	ženami
RŮŽE	růže	růže	růži	růži	růže	růži	růží
	růže	růží	růžím	růže	růže	růžích	růžemi
PÍSEŇ	píseň	písně	písní	píseň	písní	písní	písní
	písně	písní	písním	písně	písně	písních	písněmi
KOST	kost	kosti	kosti	kost	kosti	kosti	kostí
	kosti	kostí	kostem	kosti	kosti	kostech	kostmi

VZORY RODU STŘEDNÍHO A JEJICH SKLOŇOVÁNÍ

	1. PÁD	2. PÁD	3. PÁD	4. PÁD	5. PÁD	6. PÁD	7. PÁD
MĚSTO	město	města	městu	město	město	městě	městem
	města	měst	městům	města	města	městech	městy
MOŘE	moře	moře	moři	moře	moře	moři	mořem
	moře	moří	mořím	moře	moře	mořích	moři
KUŘE	kuře	kuřete	kuřeti	kuře	kuře	kuřeti	kuřetem
	kuřata	kuřat	kuřatům	kuřata	kuřata	kuřatech	kuřaty
STAVENÍ	stavení	stavení	stavení	stavení	stavení	stavení	stavením
	stavení	stavení	stavením	stavení	stavení	staveních	staveními

Jak určit vzor: (př. kotě)

1. určit rod – to kotě → rod střední
2. říct si podstatné jméno v 1. a 2. pádě čísla jednotného – 1. pád kotě, 2. pád kotěte
3. porovnat koncovku s koncovkami vzorů daného rodu – kotě bez kotěte jako kuře bez kuřete → vzor kuře

▼ U vzorů předseda a soudce se neurčuje životnost, tyto vzory jsou vždy rodu životného.

- Vzor soudce – 5.p. j.č. = 1.p. j.č. **soudce**, nikoliv soudče

X otec v 5.p. j.č. - otče – vzor muž

Pozor na koncovky **-AMI x -AMY**

- knihami, sestrami (7. pád ženami) **X** drahokamy, kilogramy, větrolamy (hrady)

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Napiš podstatná jména (alespoň 5), která vyjadřují názvy:

dějů _____

vlastností _____

2. Urči životnost podstatných jmen. Napiš i postup.

strašák _____

lid _____

dobytek _____

3. Doplň správné i/y, urči pád a vzor podstatného jména.

Šli jsme na procházku se ps__ . _____

Slyšela jsem ve vsi výt ps__ . _____

Povídali si o Janov__ . _____

PŘÍDAVNÁ JMÉNA

= ohebný slovní druh (skloňují se), označují vlastnosti podstatných jmen (říkají, jaká nebo čím jsou), vyjadřují tak vlastnosti osob, zvířat, věcí a jevů

- značíme je číslem 2
- určujeme u nich tyto mluvnické kategorie – pád, číslo, rod, druh, vzor
- v pádě, rodě a čísle se shodují s podstatným jménem, ke kterému se váží
př. Šli jsme **hustým lesem**. → lesem – 7.p., č.j., r. m. = hustým – 7.p., č.j., r. m.
1.p. hustý (les), 2.p. hustého (lesa), 3.p. hustému (lesu) ...

DRUHY PŘÍDAVNÝCH JMEN

TVRDÁ				
ptáme se	vzor	koncovky		Příklad
Jaký?	mladý	r. mužský	mladý	nový stůl
Který?		r. ženský	mladá	nová postel
		r. střední	mladé	nové křeslo

- ▼ U tvrdých přídavných jmen existuje i **krátký (jmenný) tvar**, který se užívá zpravidla v 1. pádě

mladý → mlád | mladá → mláda | mladé → mládo

př. Tatínek byl rád. Maminka byla ráda. Dítě bylo rádo.

U přídavných jmen tvrdých píšeme ve tvarech rodu mužského životného v 1. a 5. pádě čísla množného v koncovce **-í** (mladí chlapani, hladoví psi).

MĚKKÁ				
ptáme se	vzor	koncovky		Příklady
Jaký?	jarní	r. mužský	jarní	cizí muž
Který?		r. ženský	jarní	cizí žena
		r. střední	jarní	cizí dítě

- ▼ Mezi měkká přídavná jména patří přídavná jména odvozená od zvířat (kosí, vosí, hovězí, rybí, psí...) až na **výjimky** – koňský, volský, vepřový

PŘÍVLASTŇOVACÍ				
ptáme se	vzor	koncovky		Příklady
Čí?	otcův	r. mužský	otcův	Pavlův kufr
		r. ženský	otcova	Pavlova kniha
		r. střední	otcovo	Pavlovo auto
	matčín	r. mužský	matčín	sestřin pokoj
		r. ženský	matčina	sestřina kniha
		r. střední	matčino	sestřino objetí

- ▼ U přídavných jmen přivlastňovacích v množném čísle v 1. a 5. pádě rodu mužského životného píšeme v koncovce **-i** (otcovi psi, matčini psi).

V ostatních koncovkách množného čísla přídavných jmen přivlastňovacích je **-y/-ý** (Viděl jsem tátovy psy.), v 7. pádě mn. č. je koncovka **-ými** (Půjdeme ven s bratrovými kamarády.).

STUPŇOVÁNÍ PŘÍDAVNÝCH JMEN

- vyjádření míry vlastnosti
- některá přídavná jména skloňovat nelze – dřevěný, koňský
- **2. stupeň** se tvoří příponami:

-Í	hezký → hezčí, měkký → měkčí, lehký → lehčí
-ŠÍ	drahý → dražší, snadný → snazší, tichý → tišší, hluboký → hlubší
-EJŠÍ/-ĚJŠÍ	strohý → strožejší, lesklý → lesklejší, chytrý → chytřejší rozumný → rozumnější, známý → známější, vzácný → vzácnější

- **3. stupeň** se tvoří přidáním předpony **NEJ-** ke 2. stupni přídavného jména
hezčí → nejhezčí, dražší → nejdražší, rozumný → nejrozmumnější

Nepravidelné stupňování (druhý stupeň se tvoří z jiného kořene než první stupeň):

1. STUPEŇ	2. STUPEŇ	3. STUPEŇ
zlý	horší	nejhorší
dobrý	lepší	nejlepší
dlouhý	delší	nejdelší
malý	menší	nejmenší

ODVOZOVÁNÍ PŘÍPONAMI -SKÝ/-CKÝ

- zejména přídavná jména odvozená od zeměpisných názvů
 - základové slovo končí **Ž, Š, Č, Z**
 - nic se nemění, pouze se přidá koncovka **-SKÝ, -ŠTÍ**
muž – mužský – mužští
Krkonoše – krkonošský – krkonošští
Třebíč – třebíčský – třebíčští
 - základové slovo končí **K, H, CH**
 - změna – **K→C, H→Ž, CH→Š** + koncovka **-SKÝ/-CKÝ, -ŠTÍ/-ČTÍ**
Řecko – řecký – řečtí
Praha – pražský – pražští
černo**ch** – černošský – černošští
 - základové slovo končí **S, C**
 - nepřidává se **-SKÝ/-CKÝ, -ŠTÍ/-ČTÍ**, ale pouze **-KÝ, -TÍ**
- ➔ **Pamatuj!** V žádném českém slově se nepíše **-SS-** (Brandýs – brandýský, nelze brandýsský)
Brandýs – brandýský – brandýští
Žatec – žatecký – žatečtí

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Napiš nad přídavné jméno, zda je tvrdé (T), měkké (M), přivlastňovací (P).

letní, skopové, Janův, hodná, babiččiny, ryzí, cizí, tvrdá, husí, tetina, celá, staří, zimní

2. Doplň tabulku.

1. STUPEŇ	2. STUPEŇ	3. STUPEŇ
	lidštější	
trpký		
		Největší

3. Doplň správné tvary.

_____ pobřeží (Francie) _____ spisovatelé (Česko)

_____ obyvatelé (Olomouc) _____ skřítki (horský)

ZÁJMENA

= ohebný slovní druh (skloňují se), zastupují podstatná nebo přídavná jména, nebo na podstatná jména ukazují

- značíme je číslem 3
- určujeme u nich mluvnické kategorie – rod, číslo, pád, druh
- **BEZRODÁ** – mají jeden tvar pro všechny rody – já, ty, my, vy, zvrátané se
- **RODOVÁ** – mají pro každý rod vlastní tvar - př. on, ten, tato, toto, náš

DRUHY ZÁJMEN

- **osobní** – označují 1., 2. a 3. osobu čísla jednotného a množného
 - já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona, zvrátané se
- **přivlastňovací** – přivlastňují něco někomu
 - můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich, zvrátané svůj (je-li vlastník podmět)
- **ukazovací** – ukazují nebo odkazují na osobu, zvířata, věci
 - ten, ta, to, tento, tehle, onen, takový, týž, tentýž, sám
- **tázací** – uvozují větu tázací, ptáme se na někoho nebo na něco
 - Kdo...? Co...? Jaký...? Který...? Čí...? (př. Kdo to byl?)
- **vztažná** – spojují věty a souvětí, píšeme před nimi čárku
 - ..., kdo.../ ..., co.../ ..., jaký.../ ..., který.../ ..., čí... (př. Nevím, kdo to byl.)
- **neurčitá** – blíže neurčují o kom nebo o čem je řeč, vyjadřují neurčitost
 - vznikají ve spojení tázacího zájmena s předponami či příponami

		TÁZACÍ ZÁJMENA – kdo, co, jaký, který, čí
PŘEDPONY	NĚ-	někdo, něco, některý, nějaký, něčí
	LEC-	leckdo, lecco, leckterý, lecjaký, leccí
	LEDA-	ledakdo, ledaco, ledakterý, ledajaký, ledačí
	MÁLO-	málokdo, máloco, málokterý, máločí
PŘÍPONY	-KOLI	kdokoli, cokoli, kterýkoli, jakýkoli, číkoli
	-SI	kdosí, cosí, kterýsí, jakýsí, čísí
a zájmena každý, všechen		

- **záporná** – popírají existenci osoby, zvířete, věci
 - nikdo, nic, nijaký, ničí, žádný

SKLOŇOVÁNÍ BEZRODÝCH ZÁJMEN

	JÁ	TY	MY	VY	SE
1. PÁD	já	ty	my	vy	-
2. PÁD	mě, mne	tě, tebe	nás	vás	sebe
3. PÁD	mi, mně	ti, tobě	nám	vám	si, sobě
4. PÁD	mě, mne	tě, tebe	nás	vás	se, sebe
5. PÁD	-	-	--	-	-
6. PÁD	mně	tobě	nás	vás	sobě
7. PÁD	mnou	tebou	námi	vámi	sebou

Pozor na tvary zájmena JÁ: MĚ x MNĚ (můžeme si pomoci zájmenem TY)

- Ve 2. a 4. pádě: mě jako tě/tebe – Beze **mě** (tebe) tam nepůjdeš.
- Ve 3. a 6. pádě: mně jako tobě – Mluvilo se o **mně** (tobě).

Pozor na tvary zájmena TY: TĚ x TEBE – tebe se používá po předložce (př. Byl jsem naštvaný **na tebe**.)

Pozor na rozdíly ve tvarech: SEBOU x S SEBOU

sebou – jako svým tělem, př. Praštil **sebou** o zem.

s sebou – něco s sebou, př. Zapomněl si **s sebou** vzít svačinu.

Pozor na psaní zájmen TY, VY, TVŮJ, VÁŠ v dopisech: vyjadřujeme úctu k adresátovi – píšeme **Ty, Vy, Tvůj, Váš** (Srdečně **Vás** zdravím. Děkuji za **Tvou** odpověď.)

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Najdi ve větách zájmeno a napiš nad něj, jakého je druhu – O, P, U, T, V, N, Z

Náš pes se jmenuje Alík. To je každého věc. Na procházku šel úplně sám. Šel jsem ho navštívit. Petr jí vůbec nerozuměl. Tatínek koupil auto, které si dlouho přál. Leckdo byl stejného názoru. Tento dům je nově postaven. Nikdo nebyl doma. Kdo zvonil?

2. Doplň do vět správný tvar zájmena já.

Petra _____ nepozvala na svoji oslavu. Babička přišla ke _____ na návštěvu. Čekal na _____ jenom chvíli. V krku už _____ nebolí. Dívala se na _____ se slzami v očích.

Mluvil se tam o _____. Řekl _____, že _____ má rád. Víš o _____ vše.

ČÍSLOVKY

= ohebný slovní druh (skloňují se), vyjadřují počet, množství, násobek a pořadí

- značíme je číslem 4
- nelze skloňovat číslovky, které vyjadřují, kolikrát se něco vyskytuje (dvakrát, třikrát, ...)
- můžeme u nich určit mluvnické kategorie – rod, číslo, pád

Rozlišujeme dvě základní skupiny:

- určité – vyjadřují určitý počet, můžeme je zapsat číslicemi (př. dvanáct, osmkrát, ...)
- neurčité – nevyjadřují určitý počet, nemůžeme je zapsat číslicemi (př. několik, mnohonásobný, ...)

DRUHY ČÍSLOVEK

	OZNAČUJÍ	PTÁME SE	PŘÍKLADY
ZÁKLADNÍ	počet	Kolik?	pět, třetina, mnoho, málo
ŘADOVÉ	pořadí	Kolikátý?	dvanáctý, první, několikátý
DRUHOVÉ	počet druhů	Kolikerý?	patero, trojí, několikery
NÁSOBNÉ	kolikrát se něco vyskytuje nebo se znásobilo	Kolikrát? Koliknásobný?	osmkrát, mnohokrát, trojnásobný

- ▼ Za řadovými číslovkami zapsanými číslicemi píšeme tečku, např.:
 - v 8. patře, 2. místě, datum 13. 7. 2018

SKLOŇOVÁNÍ ČÍSLOVEK DVA, OBA A TŘI, ČTYŘI

	ROD MUŽSKÝ, ŽENSKÝ, STŘEDNÍ	ROD MUŽSKÝ, ŽENSKÝ, STŘEDNÍ	ROD MUŽSKÝ, ŽENSKÝ, STŘEDNÍ
1. PÁD	dva, oba/dvě, obě	tři	čtyři
2. PÁD	dvou, obou	tří, třech	čtyř, čtyřech
3. PÁD	dvěma, oběma	třem	čtyřem
4. PÁD	dva, oba/dvě, obě	tři	čtyři
5. PÁD	-	-	-
6. PÁD	dvou, obou	třech	čtyřech
7. PÁD	dvěma, oběma	třemi	čtyřmi

- ▼ Číslovky **dva, tři, čtyři** ve spojení s podstatným jménem, které vyjadřuje části těla člověka nebo zvířete – tvar **dvěma, třema, čtyřma** v 7. pádě č. množného.
 - př. mezi čtyřma očima, držet dvěma rukama, pes se třema nohama
- Po číslovkách **dva, tři, čtyři** je podstatné jméno v **1. pádě č. množného**.
 - př. dvě ženy, tři bratři, čtyři nohy
- Po číslovkách **od pěti výše**, je podstatné jméno ve **2. pádě č. množného**.
 - př. dvanáct dcer, sedm trpaslíků, jedenáct fotbalistů
- Číslovka **čtyři** ve spojení s neživým podstatným jménem – tvar **čtyřmi**.
 - př. stůl se čtyřmi nohama

DOKÁŽEŠ TO?

1. Doplň tečky za řadové číslovky.

Na závodech se umístil na 3 místě. Sraz je zítra na náměstí v 11 hodin. V roce 1939 začala válka. Narodila jsem se 30 8 2000 v Českých Budějovicích. V pracovním sešitě na straně 15 vyplňte 3 cvičení.

2. Doplň správné tvary číslovek.

Díval se na mě (obě) _____ očima. Bez vás (dva) _____ to nepůjde. Pohádka byla o (tři) _____ ospalých princeznách. Babička dala bonbony (čtyři) _____ vnoučatům. Šla jsem tam s (oba) _____ kamarádkami.

SLOVESA

= ohebný slovní druh (časují se), vyjadřují děje a stavy

běží

kouřil

bude svítit

plavat

zaléval

➤ značíme je číslem 5

U sloves určujeme tyto mluvnické kategorie: **OSOBA, ČÍSLO, ČAS A ZPŮSOB**

➤ **OSOBA A ČÍSLO**

	ČÍSLO JEDNOTNÉ	ČÍSLO MNOŽNÉ
1. OSOBA	já	my
2. OSOBA	ty	vy
3. OSOBA	on, ona, ono	oni, ony, ona

př. já čtu, ty čteš, on/ona/ono čte my čteme, vy čtete, oni/ony/ona čtou

➤ **ČAS**

	MINULÝ	PŘÍTOMNÝ	BUDOUCÍ
	←————— —————→		
	děj už proběhl	děj probíhá právě teď	děj bude probíhat
PŘÍKLADY	psal jsem tancoval	píši tancuje	budu psát, napíši bude tancovat, zatančí

➤ **ZPŮSOB**

	OZNAMOVACÍ	ROZKAZOVACÍ	PODMIŇOVACÍ
VÝZNAM	- někdo něco oznamuje - děj, který se uskutečnil, uskutečňuje nebo se uskuteční	- rozkaz, výstraha, zákaz, výzva, přání - děj, který někdo má nebo nemá uskutečnit	- někdo si něco přeje - děj, který by se mohl uskutečnit
PŘÍKLADY	Šel jsem nakoupit. Zapomněl jsem uvařit.	MIČ! Vezmi si tužku!	Kéž by přšelo. Kdybych to věděl, pomohl bych ti.

▼ **Rozkazovací způsob se tvoří pouze ve:**

- 2. os., č. j. – Piš!
- 1. os., č. mn. – Pišme!
- 2. os., č. mn. – Pište!

Určování času u sloves:

- v oznamovacím způsobu – určujeme všechny tři časy
- v rozkazovacím způsobu – neurčujeme žádný čas!
- v podmiňovacím způsobu – tvar v čase přítomném – př. chtěl bych si číst
- tvar v čase minulém – př. kdybych si býval četl

TVARY SLOVES

- **určité** – vyjadřují mluvnické kategorie (osoba, číslo, způsob, čas)
- **neurčité** = infinitivy = neurčitky – nelze určit mluvnické kategorie
 - končí na **-T, -TI, -CT, -CI**
 - př. dělat, nésti, moct, moci
- **jednoduché** – jsou tvořeny jedním slovesem
 - př. sedět, kreslím, neusnu
- **jednoduché zvrtné** – jsou tvořeny jedním slovesem a zvrtným osobním zájmenem SE, SI
 - př. hrát si, češe se, smál se
- **složené** – jsou tvořeny dvěma slovesy (plnovýznamové sloveso + tvar pomocného slovesa být)
 - př. plavala jsem, šli bychom, budu vařit
- **složené zvrtné** – jsou tvořeny dvěma slovesy a zvrtným osobním zájmenem SE, SI
 - př. budeš se učit, hráli jsme si, sedla bych si

TVARY SLOVESA BÝT V PODMIŇOVACÍM ZPŮSOBU

	PODMIŇOVACÍ ZPŮSOB PŘÍTOMNÝ		PODMIŇOVACÍ ZPŮSOB MINULÝ	
	Č. J.	Č. MN.	Č. J.	Č. MN.
1. OSOBA	já bych	my bychom	já bych byl	my bychom byli
2. OSOBA	ty bys	vy byste	ty bys byl	vy byste byli
3. OSOBA	on, ona, ono by	oni, ony ona by	on/ona/ono by byl/byla/bylo	oni/ony/ona by byli/byly/byla

⚠ Pozor na záměnu zvrtného se s předložkou se:

- Předložka stojí před podstatným jménem, zájmenem, číslovkou, přídavným jménem.
Byl bych **se** za tebou vrátil. Já bych **se** o tebe postaral. (zvrtné zájmeno)
Povídal jsem si **se** sestrou. **Se** mnou tam nepůjdeš. (předložka)

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Převeď slovesa do určených tvarů.

- počítat (3. os., č. mn., zp. oznamovací, čas minulý) _____
- koupat se (2. os., č. j., zp. oznamovací, čas budoucí) _____
- vidět (1. os., č. mn., zp. podmiňovací přítomný) _____
- mlčet (2. os., č. mn., zp. rozkazovací) _____

2. Urči tvar slovesa a jeho infinitiv.

	TVAR	INFINITIV
budeš chtít		
psali jste		
běžíme		
dokázal by		

3. Urči mluvnické kategorie.

	OSOBA	ČÍSLO	ZPŮSOB	ČAS
přáli bychom si				
přines				
namalují				
býval bych pomohl				

4. Vyčásluj sloveso BÝT ve způsobu oznamovacím a čase přítomném.

	ČÍSLO JEDNOTNÉ	ČÍSLO MNOŽNÉ
1. OSOBA		
2. OSOBA		
3. OSOBA		

PŘÍSLOVCE

- neohebný slovní druh (neskloňují se ani se nečasují, nemění svůj tvar), vyjadřují bližší okolnosti děje, stupeň vlastnosti nebo míru předmětu

př. **rychle** běží, **letmo** se podíval, **moc** malý, **příliš** hubený, **velmi** pozdě, **ještě** hůře

- značíme je číslem 6

DRUHY

PŘÍSLOVCE	PTÁME SE	PŘÍKLADY
MÍSTA	Kde? Kam? Kudy? Odkud?	dole, nahoru, kolem
ČASU	Kdy? Jak často? Odkdy? Dokdy?	večer, občas, odedávna
ZPŮSOBU	Jak? Jakým způsobem?	rychle, pilně, potichu
MÍRY	Jak moc? Do jaké míry? Jak mnoho? Jak málo?	málo, hodně, velmi
PŘÍČINY	Proč? Z jakého důvodu?	omylem, naschvál, náhodou

TVOŘENÍ

- z přídavných jmen příponami

PŘÍPONY	PŘÍKLADY
-E	opuchlý → opuch e , cizí → ciz e
-Ě	hlasitý → hlasit ě , bohatý → bohat ě
-O	lehký → lehk o , snadný → snadn o
-Y	dětský → dětsk y , kamarádský → kamarádsk y

- z podstatného jména
př. trocha (jako troška) → **trochu** (Při **troše**¹ štěstí test napíšu. X Nevěřím ti ani **trochu**⁶. DO JAKÉ MÍRY?)
kolo → **kolem** (Pochlubil se novým **kolem**¹. X Včera jsem šel **kolem**⁶. KAM?)
- spojením předložky s jiným slovem vznikají tzv. příslovečné spřežky
 - spojení s podstatným jménem: hlas¹ = **nahlas**⁶, paměť¹ = **zpaměti**⁶, ráno¹ = **zrána**⁶
 - spojení s přídavným jménem: pravý² – **vpravo**⁶, volný² – **zvolna**⁶
 - spojení se zájmenem: vše³ – **ovšem**⁶, to³ – **přitom**⁶
 - spojení s příslovcem: těžko⁶ – **ztěžka**⁶, blízko⁶ – **zblízka**⁶

Příslovečné spřežky se píší vždy dohromady jako jedno slovo!

STUPŇOVÁNÍ

- **2. stupeň** se tvoří příponami:

-EJI	hezky → hezč eji , krátce → kratč eji , ticho → tiš eji
-ĚJI	skromně → skromně ji , hluboko → hloub ěji , pokorně → pokorn ěji
-E	draho → dráž e , snadno → snáz e , úzko → úz ce

- **3. stupeň** se tvoří přidáním předpony **NEJ-** ke 2. stupni příslovce
hezčejí → **nejhezčejí**, snadněji → **nejsnadněji**, snáze → **nejsnáze**

Nepravidelné stupňování (druhý stupeň se tvoří z jiného kořene než první stupeň):

1. STUPEŇ	2. STUPEŇ	3. STUPEŇ
zle	hůře	nejhůře
dobře	lépe	nejlépe
brzy	dříve	nejdříve
mnoho	více	nejvíce
málo	méně	nejméně

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vyhledej a zvýrazni příslovce.

Přidej trochu soli. Omylem jsem se přeřekl. Našel jsem tam mravence. Večer mi nevolej. Pohádka skončila šťastně. Mnoho toho nenamluvil. Toto sochařské dílo vypadá skvostně. Potkal jsem ho náhodou. Na statku jsem pilně pracoval.

2. Utvoř z přídavných jmen příslovce a poté vytvoř jejich 2. a 3. stupeň.

	2. STUPEŇ	3. STUPEŇ
ošklivě		
drzý		
přátelský		
těžký		

PŘEDLOŽKY

= neohebný slovní druh (neskloňují se ani se nečasují), stojí vždy před podstatným jménem, přídavným jménem, zájmenem nebo číslovkou

př. **na** židli, **kolem** domu, (zastav) **na** červenou, **o** nich, **proti** tobě, **ve** třech, **bez** dvou

▼ je-li podstatné jméno rozvíto jiným slovem, klade se předložka před něj – př. **za** velmi krásným domem, **okolo** velkého rybníka

➤ značíme je číslem 7

Předložky rozlišujeme podle původu:

- **vlastní** – nemohou být jiným slovním druhem
 - př. pod, za, na, v, k, před, u
 - Pes ležel **pod** stolem. **Za** domem stojí jabloň. Sejdeme se **u** lesa.
- **nevlastní** – mohou nést význam i jiného slovního druhu
 - př. během, kolem, skrz, kvůli, navzdory, prostřednictvím, díky
 - Provrtal díru **skrz**. (příslovce) X Prodírala se **skrz** stromy. (předložka)
 - Unavil se rychlým **během**. (podstatné jméno) X **Během** té doby se nic nestalo. (předložka)

Předložky se pojí s různými pády:

- **1. pád** – kontra, á la, versus (cizí předložky)
V dnešním zápase se utkají Sparta versus Slavia.
- **2. pád** – bez, z, ze, u, od, do
Bez tebe tam nejdu. Nic si z toho nedělej. Tvé tajemství je u mě v bezpečí. Šel na to od lesa. Skočím pro to do obchodu.
- **3. pád** – k, ke, kvůli, díky, navzdory
Půjdu na návštěvu k dědovi. Stalo se to kvůli tobě.
- **4. pád** – mimo, pro, přes
Mimo tebe nikoho jiného odtud neznám. Pro tebe udělám cokoliv. Šel jsem přes les.
- **6. pád** – o, v, po
Nemluv už o tom. Bude v tom nějaký háček. Nic po tobě nechci.
- **7. pád** – s, nad, za
S tetou si velmi rozumím. Slunce svítí nad hlavou. Přišel jsem za tebou.

▼ **Psaní předložek z/ze, s/se:**

● Předložka **z/ze** se používá **ve 2. pádě** – Nic si z toho nedělej. Přijeli jsme z dovolené.

Předložka **s/se** se používá **v 7. pádě** – Šla jsem ven s kamarády. Hrála jsem si se sestrou. V četbě však můžeme narazit na spojení předložky **s** s 2. pádem ve významu směr z povrchu dolů/pryč – Vzala jsem si svačinu se stolu. Sundej to se skříně.

Předložku **s** také objevíme v ustálených vazbách se 4. pádem – být s to (být schopen), kdo s koho.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vyhledej a zvýrazni předložky ve větách.

Během odpoledne jsem se učila. Mléko je v ledniče. V pokoji na stěně visí krásný obraz. Někdo zaklepal na dveře. Kvůli tomu to nedělám. Vlaštovka přeletěla nad domem. Skrz zamížené okno nebylo vidět ven. Na procházce jsme šli okolo Vltavy. Vedle tebe nikdo nestál. Neběhejte mezi lavicemi. Co všechno se dá vyrobit ze dřeva? Takového psa jsem zahlédla u souseda. Kočka ležela před prahem dveří. O tobě jsem už dlouho neslyšela.

2. Vytvoř věty s předložkami.

skrz _____
za _____
nad _____
okolo _____
proti _____
k _____

3. Doplně předložku S nebo Z.

Nic dobrého ___ toho nekouká. Přijela jsem až ___ Brna. Rozloučila jsem se ___ nimi nerada. ___ okna byl krásný výhled na moře. Dort byl pečený ___ láskou. Štěně vykouklo ___ košíku. Maminčiny šaty jsou ušité ___ hedvábí. Vzala jsem si ___ sebou svačinu do školy. Přendal to ___ jednoho místa na druhé. Babička přijela na návštěvu i ___ Puntou.

SPOJKY

= neohebný slovní druh (neskloňují se ani se nečasují), spojují slova nebo věty a vyjadřují jejich vzájemný vztah

př. Pozdravuje tě babička **a** děda. Náš pes **i** naše kočka jsou mlsní.

Chtěli jsme jít ven, **ale** začalo pršet. Nejsem ve škole, **protože** jsem nemocná.

➤ značíme je číslem 8

Spojky: a, i, ani, nebo, či

Rozlišujeme spojky podle formy:

- **jednoslovné** – a, i, když, že, ale, nebo
 - Říkal mi, **že** přijde včas. Chceš na rohlík salám **nebo** sýr?
- **dvojité** (čárka se píše před druhou spojkou) – buď-nebo, nejen-ale i, jednak, jednak
 - **Buď** zameteš, **nebo** umyješ nádobí. Byla jsem **njen** v cukrárně, **ale i** v kině.
- **víceslovné** – i když, i kdyby, právě když, a dokonce, hned jak
 - **I když** je venku zima, půjdu ven. **Právě když** jsem si lehla, zazvonil telefon.

PSANÍ ČÁREK

- **Čárku nepíšeme** u spojek A, I, ANI, NEBO, ČI, jsou-li ve větě jednoduché, v několikanásobném větěm členu a ve slučovacím poměru
Ven jsem šel s Tomášem **a** Davidem. Nejráději čtu knihy **nebo** si kreslím.
- **Čárku píšeme** před spojkou A, I, ANI, NEBO, ČI, pokud jsou v jiném poměru než slučovacím (učivo 2. stupně ZŠ)
Šla jsem pozdě spát, **a** (= a proto) ráno se mi nevstávalo lehce. (poměr důsledkový)
Na prázdniny pojedou k tetě, **nebo** k babičce. (poměr vylučovací, buď - anebo)
Slyšel mě, **a** (= ale) neodpověděl. (poměr odporovací)
- **Čárku píšeme** před spojkami PROTOŽE, ŽE, KDYŽ, ALE, ABY, JESTLI, PROTO, JENŽE...
Dnes se chystá veliká oslava, **protože** mám narozeniny.
Myslel jsem si, **že** o tom víš.
Věděl jsem to, **ale** raději jsem mlčel.
Řekla jsem mu, **aby** mi sešit vrátil zítra ve škole.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Spoj věty do souvětí vhodnou spojkou – KDYŽ, ALE, PROTOŽE.

Nevěřil jsem vlastním uším. Bylo to tak.

Vzbudil jsem se. Odbíjela osmá hodina.

Nešla jsem ven. Začala bouřka.

Povím ti to. Budeš mlčet.

Pomohla bych mu. Musí poprosit.

2. Doplň čárky na správná místa.

Babička a děda přijedou o víkendu. Myslela jsem si že to není pravda. Chceš si koupit bundu nebo kabát? Nepůjčil mi tužku ani pastelku. Nikomu jsem to neřekla protože jsem se bála. Řekla jsem to i když jsem si nebyla jistá. Zeptala jsem se jestli už bratr přijel domů. Zalila jsem zahradu a nakrmila slepice. Nevěděl si rady a proto požádal o pomoc. Nedostal pochvalu ale pokárání. Už bylo pozdě tudíž jsem šla spát. Běžel velmi rychle aby byl v cíli první. Ozvu se ti hned jak obdržím zprávu.

ČÁSTICE

= neohebný slovní druh (neskloňují se ani se nečasují), vyjadřují překvapení, zvolání, přání, rozkaz

- značíme je číslem 9
- stojí většinou na začátku věty, větu tedy uvozují

Rozlišujeme částice na:

- **vlastní** – nemohou být jiným slovním druhem

AŤ – Ať se mi to zítra povede!

NECHŤ – Nechť vstoupí náš host.

KÉŽ – Kéž by dnes svítlo slunce.

ANO – Ano, je to pravda.

NE – Ne, o tom jsem ti nic neříkala.

- **nevlastní** – mohou být i jiným slovním druhem

COŽ – Což jsi o tom nevěděl? (částice)

V testu jsem udělala hodně chyb, **což** vedlo k neúspěchu. (zájmeno)

JAKO – To jsem **jako** neřekla. (částice)

Je pilná **jako** včelka. (spojka)

I – I rozhodl se odejít. (částice)

Odešel Jan **i** Ondřej. (spojka)

ŽE – **Že** jsi tam vůbec jezdil. (částice)

Věděla jsem, **že** tam pojeděš. (spojka)

TAK – **Tak** jsem se tedy rozhodla. (částice)

Udělám to **tak**, aby byl spokojený. (příslovce)

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Najdi ve větách částice a zvýrazni je.

Prý test zítra nepíšeme. Má to ale smůlu, což? Že bych se přeslechla? Ano, byla jsem to já. Ať mi udělají snídani! Ne, on to neudělal. Kéž by už byl víkend. Že jsem ti to říkala. Nechť vstoupí! Což ti to nebylo řečeno dřív? Tak jsem se tedy provedl. I přistoupil ke královně.

2. Vytvoř věty s částicemi.

kéž

prý

nechť

ano

ať

CITOSLOVCE

= neohebný slovní druh (neskloňují se ani se nečasují), vyjadřují city, nálady, zvuky a hlasy

- značíme je číslem 10
- ve větě většinou nebývají větným členem (nevytvářejí skladební dvojici), ale někdy mohou být:
 - podmětem** – Hlasité **bác** nás probudilo.
 - přísudkem** – Rybka **žbluňk** do vody.

Rozlišujeme citoslovce, které:

- **označují city a nálady** – př. kčertu, ježkovy oči, ouvej, jú, hrome, hernajs
- **navazují kontakt** – př. haló, hej, prr, kšá
- **napodobují zvuky a hlasy** – př. bác, bum, hop, žbluňk, frf, húú, haha, vrkú

Psaní ú: Je-li v citoslovci dlouhé ú, vždy ho píšeme s čárkou – vrkú, hú, bú, cukrú, jú.

- **Psaní i/y:** V některých zvukomalebných citoslovcích píšeme po tvrdých souhláskách měkké i/í: chichichi, hihhi. **Výjimka:** může se psát kikiriki, ale i kykyryký!

Psaní čárky: Stojí-li citoslovce samostatně ve větě (není větným členem), oddělujeme ho čárkou.: Ach, tam bylo krásně. Haló, slyšíte mě?

Je-li citoslovce podmětem či přísudkem, čárku nepíšeme.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Najdi ve větách citoslovce a zvýrazni je.

Ráno nás probudil kohout svým kikirikí. Nasedli do auta a frnk domů. Hej, slyšíš mě? Ježkovy oči, to nemůže být pravda! Ouvej, to bolelo! Myška hop do díry.

2. Užij citoslovce ve větách.

bác _____

hrome _____

haló _____

STAVBA VĚTY JEDNODUCHÉ

- každá věta se skládá ze slov, která jsou ve větě uspořádaná podle určitých pravidel
- slova, která patří k sobě, vytvářejí skladební dvojice
- dvojice, u které se můžeme ptát vzájemně jedním členem na druhý, nazýváme základní skladební dvojice: PODMĚT ===== PŘÍSUDEK

Na podmět se ptáme **1. pádem – KDO? CO?**

Na přísudek se ptáme – **CO DĚLAL? CO DĚLÁ? CO BUDE DĚLAT?**

PODMĚT

= vyjadřuje původce či nositele děje

- **vždy v 1. pádě**
- může být vyjádřen různými slovními druhy:
 - podstatné jméno – Auto jede.
 - přídavné jméno - Nemocný chtěl co nejdříve opustit nemocnici.
 - zájmeno – My na to nezapomeneme.
 - číslovka – Tři je víc než dost.
 - sloveso – Slyšet operu naživo bylo mým velkým snem.
 - příslovce – Rychle a levně je heslem našeho podniku.
 - citoslovce – Hlasité žbluňk se ozvalo u rybníka.

- **holý** – podmět není ve větě rozvit jiným slovem
 - př. Kotě mňouká.

- **rozvitý** – podmět je ve větě rozvit jedním či více slovy
 - př. Mourovaté kotě mňouká.

- **všeobecný** – podmět není ve větě uveden a nedovedeme ho jednoznačně určit
 - př. Říkali to v televizi. (oni)

- **nevyjádřený** – podmět není ve větě slovně vyjádřen, ale poznáme ho (z tvaru přísudkového slovesa nebo z předcházejících vět)
 - př. Dokážu to. (já)

- **několikanásobný** – podmět vyjádřený několika souřadnými výrazy
 - jednotlivé výrazy jsou spojeny čárkou, nebo spojkami a, i, nebo, ani
 - př. Petr, Honza a Ondra se sešli na hřišti.

▼ Podměťová část – vedlejší větné členy, které patří k podmětu

- Předložky patří k podstatnému jménu a tvoří s ním jeden člen.

Př.

Uklidila	jsem	šaty	do	skříně.
----------	------	------	----	---------

PŘÍSUDEK

= vyjadřuje, co kdo dělá nebo co se s ním děje

- **slovesný** – vyjádřen plnovýznamovým slovesem
 - př. Honza se učil celý den.
- **slovesný složený** – tvořen způsobovým/fázovým slovesem a slovesem plnovýznamovým
 - *slovesa způsobová* – moci, muset, smět, chtít, mít
 - *slovesa fázová* – začít, přestat, přestávat, zůstat, zůstat
 - př. Maminka začala pracovat v obchodě. Musím jít domů.
- **jmenný se sponou** – tvořen sponovým slovesem (*být, bývat, stát se, stávat se*) a podstatným jménem v 1. nebo 7. pádě, přídavným jménem nebo zájmenem
 - př. Martin se stal lékařem. Tereza je tak laskavá. Ta hračka je moje.
- **jmenný beze spony** – tvořen podstatným či přídavným jménem, chybí sponové sloveso
 - tento druh přísudku se často vyskytuje ve rčenicích
 - př. Sliby chyby. Každý strůjcem svého štěstí.
- přísudek může být vyjádřen i citoslovcem – Žába žbluňk do rybníka.

▼ Přísudková část – vedlejší větné členy, které patří k přísudku

- Zájmena SE, SI patří ke slovesům a tvoří s ním jeden člen.

Př. L u k á š s i k r e s l í.

POSTUP:

1. najdu určité sloveso
2. zeptám se 1. pádem na podmět – KDO? CO? + PŘÍSUDEK
3. určím základní skladební dvojici – podmět, přísudek
4. určím vedlejší větné členy – část podmětová a část přísudková

Příklad: Červená Karkulka šla k babičce.

ZÁKLAD VĚTY

= nejmenší část věty, která obsahuje pouze tolik slov, aby byl zachován význam věty

př. Pes vrtí ocasem. → nelze pouze Pes vrtí. (čím?) tato věta nedává smysl

Včera si děti hrály na zahradě. → základ věty – Děti si hrály.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vytvoř z těchto slov větu a naznač skladební dvojice.

zahradě – Lucie – krtka – na – malého – našla

2. Napiš odpovědi a utvoř větu. V utvořené větě označ základní skladební dvojici.

KRESLÍ – Kdo kreslí? _____

Co kreslí? _____

Čím kreslí? _____

VYPRÁVÍ – Kdo vypráví? _____

Komu vypráví? _____

Co vypráví? _____

Jak dlouho vypráví? _____

SOUVĚTÍ

Rozdíl mezi jednoduchou větou a souvětí:

- **věta jednoduchá** se skládá pouze z jedné věty a obsahuje tedy jedno určité sloveso
př. Petr **snědl** celou svačinu. **Řekl** mi to příliš pozdě.
- **souvětí** se skládá ze dvou a více vět, obsahuje tedy více než jedno určité sloveso
př. **Vyčistíš si** zuby a potom **půjdeš spát**. Včera **bylo zataženo**, ale dnes **svítí** slunce.

Jednotlivé věty v souvětí jsou spojovány spojovacími výrazy, kterými může být:

- **spojka** – ale, když, protože, nebo, a
- **zájmeno** – kdo, co, jaký, který, čím, jenž
- **příslovce** – kam, odkud, kdy, kde, proč

Jak poznáme, jestli spojovací výrazy spojují pouze slova nebo věty:

- poznáme to podle počtu určitých sloves, je-li jich více než jedno, spojují věty a je to tedy souvětí

př. Babička **vařila** a děda **si četl** noviny. → dvě určitá slovesa → spojují věty → souvětí

Maminka **a** tatínek **šli** na procházku. → jedno určité sloveso → spojují větné členy

PSANÍ ČÁREK

- čárky píšeme před spojovací výrazy
př. Chtěla jsem jít ven, **ale** začalo pršet. Zahlédla jsem muže, **který** mi byl povědomý.
- před spojky a, i, ani, nebo, či čárku nepíšeme, pokud jsou věty v jiném poměru než slučovacím
př. Maminka vařila **a** tatínek pracoval v dílně.
- spojovací výraz může stát i na začátku souvětí, pak čárku píšeme mezi jednotlivé věty
př. **Když** jsem uslyšela tu ránu, velmi jsem se polekala. **Jestli** začne pršet, ven nepůjdu.
- některá souvětí mohou být bez spojovacích výrazů, čárka se pak píše mezi jednotlivé věty
př. Venku **prší**, zůstaneme doma. Rozdej karty, **zahrajeme si**.

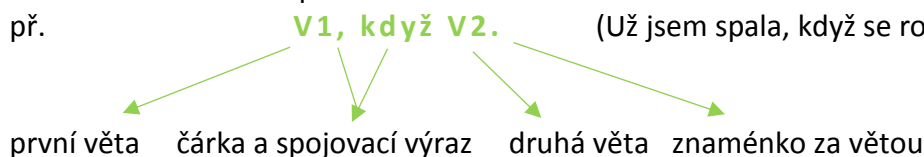
Souvětí může obsahovat i více vět než jen dvě!

- př. Katka si kreslila, Petr skákal přes švihadlo a Hana si četla pohádku.

Když jsem se probudila, už svítilo slunce, a já se začala těšit na nový den.

VZORCE SOUVĚTÍ

- každé souvětí se dá zapsat vzorcem
př. **V1, když V2.** (Už jsem spala, když se rodiče vrátili.)

▼ Pro jeden vzorec může existovat několik souvětí:

- V1, protože V2. Řekla jsem mu to, protože by to měl vědět.
Šel spát, protože už bylo mnoho hodin.
- Jestli V1, V2. Jestli se mu to povede, pochválím ho.
Jestli zítra budu moci, půjdu ven.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň věty tak, aby vznikla souvětí.

Dědeček mi nepomohl, ačkoliv _____.

Neuklidil jsem si pokoj, protože _____.

Když jsem přišel domů, _____.

2. Vytvoř souvětí podle vzorců.

V1, když V2. _____

Když V1, V2, ale V3. _____

VĚTA HLAVNÍ A VEDLEJŠÍ

- větu hlavní a vedlejší rozlišujeme v souvětí
- **věta hlavní** je řídicí a bez ní souvětí nemá smysl
- **věta vedlejší** je závislá na větě hlavní, ptáme se na ni větou hlavní
př. Maminka došla nakoupit, když šla cestou z práce.

věta hlavní

věta vedlejší (Kdy maminka došla nakoupit?)

Protože přestalo pršet, můžeme vyjít z úkrytu.

věta vedlejší (Proč můžeme vyjít z úkrytu?) věta hlavní

- ▼ V souvětí mohou být i dvě věty hlavní. Ani jednou větou se nemůžeme zeptat na větu druhou.

př. Pes štěkal u boudy a kočka spala na okně.
Já jsem si kreslila a sestra si četla.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. **Rozhodni, která věta je hlavní a která je vedlejší. Napiš i otázku, kterou se ptáš na větu vedlejší.**

Když jsem byla malá, ráda jsem jezdila na kole.

otázka: _____

Těším se na zítřek, protože bude u nás pouť.

otázka: _____

Jakmile jsem se to dozvěděla, rozeběhla jsem se tam.

otázka: _____

Potkala jsem kamaráda, kterého jsem dlouho neviděla.

otázka: _____

SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

- pravopis koncovek přísudku se řídí podmětem

POSTUP

- najít celý slovesný tvar
- určit způsob a čas slovesa
 - způsob rozkazovací – vždy **i** (př. Čti! Spi! Kresli!)
 - způsob oznamovací, čas přítomný a budoucí – **í** (př. Dělníci pracují. Maruška nakreslí obrázek.)
 - způsob oznamovací, čas minulý (koncovky příčestí minulého):
 - rod mužský životný – **i** Chlapci pilně pracovali.
 - rod mužský neživotný – **y** Na zahradě rostly dva duby.
 - rod ženský – **y** Obě babičky nás rozmazlovaly.
 - rod střední – **a** Na zahradě se kolíbala housata.

př. Nad domem létal_ dvě vlaštovky.

- slovesný tvar – létal_

- způsob oznamovací, čas minulý:

ta vlaštovka → rod ženský → napíšu **y** Nad domem létaly dvě vlaštovky.

Je-li **podmět všeobecný** (my, vy, oni), píšeme v koncovce přísudku **i**.

př. Doma jsme vždy svědomitě uklízeli. Neřekli jste nám to včas. Mluvili o tom v rádiu.

Je-li **podmět několikanásobný**, řídíme se pravidly:

- alespoň jeden z podmětů je rodu mužského životného – píšeme **i**
př. Teta a strýc se přestěhovali do jiného města. (strýc – rod mužský životný)
- všechny podměty jsou rodu středního – píšeme **a**
př. Kuřata a housata běhala po dvoře.
- ve všech ostatních případech – píšeme **y**
př. Tereza a Adéla si hrály s panenkami. Buky a smrky rostly v parku.

PAMATOVAT SI!

- podmět lidi, lidičky, rodiče, koně – píšeme v přísudku **i**
ale houpací koně – v přísudku **y**
- podmět děti, uši, oči – píšeme v přísudku **y**
ale oka, ucha – v přísudku **a**
- podmět rodu mužského s koncovkami -ci, -či, -elé, -ové – píšeme v přísudku **i**
např. ledoborci, uzenáči, ukazatelé
- podmět rodu mužského s koncovkami -ce, -če, -ele – píšeme v přísudku **y**
např. ledoborce, uzenáče, ukazatele

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň několikanásobný podmět a dotvoř větu (v minulém čase).

Petr, Miloš i _____

Babička, maminka a _____

Auta, motorky, ale i _____

2. Doplň i/í, y/ý a podtrhni podmět, který k danému slovesu patří.

Holubi seděl__ na střeše. Děti nadšeně vítal__ slavnostní průvod. Lvy, gepardy a zebry jsme v zoologické zahradě neviděl__. Babička s dědou k nám přijel__ na víkend. V naší ulici se stav__ nový dům. Tomáš, Petra i já jsme se šl__ vykoupat k rybníku. Letadla letěl__ nad naším městem. Kluci stavěl__ hrady z písku a holčičky vozil__ panenky v kočárku. O otevření nového koupaliště psal__ v novinách. Rozhodl__ jsme se, že půjdeme s pravdou ven. Tatínek a strýc pracuj__ na stavbě. Jablka i hrušky už uzrál__. Vylezl__ jsme na strom, ale žádná ptačí hnízda jsme nenašl__. Náš pes a sousedova kočka se honil__ po dvoře.

PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ ŘEČ

PŘÍMÁ ŘEČ

- uvádí, co někdo řekl doslova
- začíná a končí uvozovkami
př. „Zítra pojedeme na výlet.“
„Ta sukně ti sluší.“
„Honzíku, pojď už domů.“
- u přímé řeči bývá často **uvozovací věta**, která uvádí, kdo řekl přímou řeč
 - ve větě bývá:
 - před přímou řečí – Maminka volala: „Honzíku, pojď už domů.“
 - za přímou řečí – „Honzíku, pojď už domů,“ volala maminka.
 - vložena do přímé řeči – „Honzíku,“ volala maminka, „pojď už domů.“

Jak správně napsat přímou řeč

UVOZOVACÍ VĚTA	V = velké písmeno, m = malé písmeno _____ = přímá řeč, ~~~~~ = uvozovací věta
před přímou řečí	V ~~~~~ : „V _____ .“ Tatínek mi řekl: „Nikam nechoď, dokud se nevrátím.“
za přímou řečí	„V _____ ,“ m ~~~~~ . „Nikam nechoď, dokud se nevrátím,“ řekl mi tatínek.
vložena do přímé řeči	„V _____ ,“ m ~~~~~ , „m _____ .“ „Nikam nechoď,“ řekl mi tatínek, „dokud se nevrátím.“

Přímá řeč bývá často užívána ve vypravování k oživení textu.

NEPŘÍMÁ ŘEČ

- každou přímou řeč můžeme přepsat do řeči nepřímé – u slovesa se změní osoba a většinou i pořádek slov ve větě
- vyjadřuje, co bylo řečeno v přímé řeči
- u nepřímé řeči nepíšeme uvozovky
př. přímá řeč – Maminka volala: „Honzíku, pojď už domů.“
nepřímá řeč – Maminka volala Honzíka, aby už šel domů.

Přímá řeč a uvozovací věta netvoří souvětí, ale v nepřímé řeči se z uvozovací věty a přímé řeči už souvětí stává.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň znaménka : „ “ , . ? !

Babička řekla Čekajte mě zítra na nádraží

O víkendu v našem městě byla pouť povídal Adam.

Můžeš si jít hrát řekla mi maminka až si uděláš domácí úkoly

Haló, pojďte sem volala teta

Adélka z dálky volala Na náměstí přijel cirkus

2. Převeď do přímé řeči.

Dědeček řekl, že si s námi zahraje kuličky.

Paní učitelka nám řekla, abychom pozorně poslouchali.

3. Převeď do nepřímé řeči.

Eva mi řekla: „Ráda ti pomůžu“.

„Půjdeme ven,“ řekl Mirek, „až přestane pršet.“

PSANÍ ČÁRKY VE VĚTĚ JEDNODUCHÉ

Čárku ve větě jednoduché píšeme tehdy, vyskytuje-li se ve větě:

➤ OSLOVENÍ

- slova, kterými někoho oslovujeme
- oslovení uprostřed věty oddělujeme čárkou z obou stran

př. **Petro**, pojd' s námi ven.

Rádi vás vidíme, **sousedé**.

Pojd', **Lukáši**, už bude brzy tma.

➤ CITOSLOVCE

- oddělujeme čárkou tehdy, když není větným členem

př. **Haló**, je tu někdo?

Fuj, to jsem se lekla.

Pokud je citoslovce větným členem, čárku nepíšeme.

- př. Kočka **hop** dolů ze stromu. (přísudek)

➤ NĚKOLIKANÁSOBNÝ VĚTNÝ ČLEN

- oddělujeme čárkou, pokud se mezi větnými členy nevyskytuje spojka

př. Maminka nám v obchodě koupila **čokolády, nanuky, bonbóny**.

Ráda **kreslím, čtu, vařím**.

Pokud jsou mezi členy spojky a, ani, i, nebo, či v poměru slučovacím, čárku mezi

- větné členy nepíšeme.

př. **Magda a Lenka** jsou nejlepší kamarádky.

Mám ráda červenou, **modrou i fialovou** barvu.

➤ SAMOSTATNÝ VĚTNÝ ČLEN

- vkládá se do věty pro zdůraznění

př. **Tomáš**, to je šikovný chlapec.

Prázdniny, na ty se všichni těšíme.

➤ VSUVKA

- výraz, který je volně vložen do věty
- lze ho ve větě vynechat

př. Já jsem si to, **upřímně řečeno**, myslel už dávno.

Petr, **podle předpokladů**, přišel opět pozdě.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň čárky ve větě na správná místa.

Kačenko vezmi si raději s sebou deštník.

K Vánocům jsem dostala nové pastelky penál a aktovku.

Ach to je dnes krásný den.

Tak vás tu vítám přátelé.

Byl z toho to se ví úplně dojatý.

Pojd' Lucinko půjdeme za maminkou.

Londýn tam jsem nikdy nebyl.

Ve škole se naučíte číst psát počítat.

2. Rozhodni, zda jsou věty napsané správně. Pokud najdeš chybu, oprav ji.

Přátelé, pojdme si připít. ✓ ✗

oprava: _____

Vlaštovka, frnk, z hnízda. ✓ ✗

oprava: _____

Mám koupit rohlíky, chléb, a vejce. ✓ ✗

oprava: _____

Au, to zabořelo. ✓ ✗

oprava: _____

PSANÍ I/Í, Y/Ý PO OBOJETNÝCH SOUHLÁSKÁCH

-Y/-Ý píšeme:

- v kořenech vyjmenovaných slov a ve slovech s nimi příbuzných
bylina, fyzika, lysý, myš, pytel, sýkora, vysoký, brzy

-I/-Í píšeme:

- v kořenech slov, která nejsou vyjmenovaná ani s nimi příbuzná – lízátko, čip
- v příponách – bylina, stolička
- v osobních koncovkách přítomného a budoucího času – Pes prosí o jídlo. Zvolíme tě prezidentem.

-I/-Í, -Y/-Ý píšeme:

- v pádových koncovkách, řídíme se vzory:
 - podstatných jmen – Psi jsou nejlepšími přáteli lidí. (1.p., vzor pán, psi – páni)
Šel jsem se psy na procházku. (7.p., vzor pán, se psy – s pány)
 - přídavných jmen – Seznámila jsem se s novým spolužákem. (s mladým)
S cizími lidmi nemluvím. (s jarními)
O Lukášových sourozencích nic nevím. (o otcových, o matčiných)
 - zájmen – Půjdu tam s vámi.
 - číslovek – Šel jsem ven se třemi kamarády.
- v koncovkách příčestí, řídíme se pravidlem o shodě přísudku s podmětem
Maminky šly s dětmi na procházku. (rod ženský)
Bratři si šli hrát. (rod mužský životný)

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Dopln -i/-í, -y/-ý.

nos__me svačinu, koup__ si svetr, b__l__nný l__kér, m__ší díra, brz__čko se vrať,
hlem__ždí tempo, o sedm__ trpaslících, bratrov__ kamarádi, s nám__ je veselo,
kapl__čka na kopci, l__ščí nora, ptáčci zpívaj__, top__me p__l__nami, ryz__ zlato

ZÁVĚR

Znalost pravopisu je nesmírně důležitá a zejména na 1. stupni ZŠ je klíčové, aby si žáci bezpečně osvojili základy pravopisných norem. Bez jejich znalosti a ovládní nelze budovat a získávat navazující vědomosti o pravopisu. Ne vždy žákům postačí výklad látky v učebnici či čerpání z vlastních poznámek v sešitě, které nemusejí být pro žáka přehledné.

Cílem diplomové práce bylo vytvořit přehledové listy učiva českého jazyka 5. ročníku ZŠ, které budou shrnutím celého učiva tohoto ročníku a poslouží jako přehledná forma zápisků. Žáci je mohou využít nejen v hodinách českého jazyka, ale i při domácí přípravě. K vytvoření obsahu přehledových listů bylo zapotřebí prostudovat učebnice pro tento ročník a zároveň přehledové listy obohatit o další možné informace, které mohou být žákům užitečné.

Přehledové listy byly poskytnuty základním školám, aby mohlo dojít k ověření jejich využitelnosti. Klíčovým cílem bylo zjistit, zda jsou přínosné žákům, kteří toto učivo mají probrané, ale již nemají možnost vrátit se k učebnicím, jež toto učivo obsahovaly. Podle názorů učitelek, které měly možnost přehledové listy v hodinách českého jazyka využít, se najdou žáci, kterým v oblasti pravopisu mohou pomoci. Na základě získaných odpovědí z dotazníků vyplývá, že přehledové listy jsou užitečné jak pro žáky nadprůměrné, tak pro žáky slabší.

Zároveň bylo prostřednictvím dotazníku od vyučujících zjišťováno, jakých nejčastějších chyb se žáci dopouštějí. Z odpovědí učitelů vplynuly shodné chyby, mezi které se řadí psaní i/y a psaní mě/mně. Dalším cílem práce bylo prozkoumat postoj dnešních žáků k pravopisu. Učitelé potvrdili předpoklad, i fakta z teoretické části práce, že někteří žáci nevěnují pravopisu pozornost z důvodů, které pramení z možnosti použití moderních technologií. Jejich využívání nabízí možnost přenechat kontrolu a opravování chyb na samotné technologii. Na druhou stranu existují žáci, kteří přikládají pravopisu určitý význam. Přikládání této váhy pravopisu pramení z možnosti získání dobré známky nebo větší šance do budoucna k získání lepšího zaměstnání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BALKÓ, Ilona a Ludmila ZIMOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 1994. ISBN 80-7168-138-5.
- BENEŠ, Martin, ULIČNÝ, Oldřich a Martin PROŠEK, ed. *Studie k moderní mluvnici češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3526-8.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Čeština našich dní*. Úvaly: Jinan, 1996.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*. Praha: SPN 1990. ISBN 80-04-24251-0.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Pravopis a tvarosloví: v čem často chybujeme*. Vyd. 3. Dobřichovice: KAVA-PECH, 2010. ISBN 978-80-87169-17-9.
- ČECHOVÁ, Marie a kolektiv. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.
- ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-85937-47-6.
- DAVID, Milan. *Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2001. ISBN 80-7040-516-3.
- DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, ONDRÁŠKOVÁ, Karla a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: [učebnice zpracovaná podle učebních osnov nového vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1996. ISBN 80-85937-34-4.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká: [učebnice pro základní školy: upravené vydání podle nových Pravidel českého pravopisu z r. 1993]*. Vyd. 26., ve Fortuně 2. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-555-0.
- HAUSER, Přemysl. *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4244-5.
- HAUSER, Přemysl a Karla ONDRÁŠKOVÁ. *Základy didaktiky českého jazyka pro první stupeň základní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 1991. ISBN 80-210-0239-5.

HORÁČKOVÁ, Martina, STAUDKOVÁ, Hana a Jana ŠTROBLOVÁ. *Český jazyk: pro pátý ročník: [učebnice pro vzdělávací obor Český jazyk a literatura]*. 3. vyd., upr. Všeň: Alter, 2011. ISBN 978-80-7245-130-2.

HORÁČKOVÁ, Martina a Petra HUDÁČKOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Brno: Didaktis, 2007. ISBN 978-80-7358-071-1.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

HUBÁČEK, Josef. *Didaktika slohu: pro posluchače pedagogických fakult, studenty učitelství v 1. - 4. ročníku základní školy*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HUBÁČEK, Josef. Několik poznámek k diktátům. *Komenský: odborný časopis pro učitele základní školy*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, 124 (5/6), s. 94-95. ISSN 0323-0449.

CHÝLOVÁ, Helena, JANÁČKOVÁ, Zita, MINÁŘOVÁ, Eva, ZBOŘILOVÁ, Jitka a Zuzana JIRKŮ. *Český jazyk 5*. Brno: Nová škola Brno, 2015. Duhová řada. ISBN 978-80-87591-19-2.

JANÁČEK, Gustav. *Metodika mluvnice a pravopisu na základních devítiletých školách*. 3. vyd. Benešov: Okresní pedagogické středisko, 1972. Pedagogické čtení věnované teorii a praxi.

JELÍNEK, Jaroslav. *Úvod do teorie vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1980. Odborná literatura pro učitele.

KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: zpracováno podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-575-5.

KONOPKOVÁ, Ludmila a Věra TENČLOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-620-4.

KOSOVÁ, Jaroslava. *Český jazyk: pro 5. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-960-5.

KROBOTOVÁ, Milena a Helena JODASOVÁ. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0511-3.

SVOBODA, Karel. *Didaktika českého jazyka a slohu: vysokoškolská učebnice*. Praha: SPN, 1977. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

SVOBODOVÁ, Ivana. *Psaní velkých písmen v češtině*. Praha: Academia, 2015. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2513-5.

SVOBODOVÁ, Ivana. Počítač a pravopis. *Český jazyk a literatura*. Praha: SPN, 2002, 52 (5/6), s. 143-145. ISSN 0009-0786.

ŠAUR, Vladimír. *Pravidla českého pravopisu s výkladem mluvnice*. Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2005. ISBN 80-7360-288-1.

ULIČNÝ, Oldřich. *Preliminária k moderní mluvnici češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4667-7.

Internetové zdroje

HLADKÁ, Zdeňka. Pravopis v současné korespondenci mladých lidí (na materiálu tradičních dopisů, e-mailů a SMS). *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, 2006, 89 (2), s. 73-88. [cit. 2010-02-21]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7880>

NETRVALOVÁ, Sabina. *Chaos v psaní velkých písmen skončí, vědci chystají změnu pravopisu*. iDnes.cz, 2015. [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jazykovedci-planuji-zmenu-pravopisu-velkych-pismen.A150824_084226_domaci_san

OLIVA, Karel. *Učit se vyjmenovaná slova nazpaměť nedává smysl, říká jazykovědec Oliva*. Michaela Endrštová. Aktuálně.cz, 2019. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ucit-se-vyjmenovana-slova-nazpamet-nedava-smysl-rika-jazykov/r~52d2db6e14ff11e987d00cc47ab5f122/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 16-21. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=890>

PŘÍLOHY

1. Zlepšil se u žáků pravopis, když využívali přehledové listy?

- a. ano
- b. spíše ano
- c. spíše ne
- d. ne

2. Pokud jste v předchozí otázce zvolila jednu z prvních dvou variant:

Vidíte větší zlepšení v oblasti pravopisu u žáků spíše (lze zaškrtnout více možností):

- a. slabších
- b. průměrných
- c. nadprůměrných
- d. ani jedna z možností, u všech nastalo stejné zlepšení

3. Jaký postoj žáci zaujali k používání přehledových listů?

- a. pozitivní
- b. neutrální
- c. negativní

4. Jaký mají podle Vás žáci postoj k pravopisu?

- a. považují znalost pravopisu za důležitou
- b. zaujímají postoj neutrální
- c. považují znalost pravopisu za zbytečnou
- d. jiné _____

5. Jaké pravopisné chyby se u žáků nejčastěji vyskytují?

DOTAZNÍK PRO UČITELE

1. Zlepšil se u žáků pravopis, když využívali přehledové listy?

- a. ano
- b. spíše ano
- c. spíše ne
- d. ne

2. Pokud jste v předchozí otázce zvolila jednu z prvních dvou variant:

Vidíte větší zlepšení v oblasti pravopisu u žáků spíše (lze zaškrtnout více možností):

- a. slabších
- b. průměrných
- c. nadprůměrných
- d. ani jedna z možností, u všech nastalo stejné zlepšení

3. Jaký postoj žáci zaujali k používání přehledových listů?

- a. pozitivní
- b. neutrální
- c. negativní

4. Jaký mají podle Vás žáci postoj k pravopisu?

- a. považují znalost pravopisu za důležitou
- b. zaujímají postoj neutrální
- c. považují znalost pravopisu za zbytečnou

d. jiné to je individuální - někteří si bojí, že znalost pravopisu je důležitá a není ovlivněna výukou, někteří do pravopisu ani nevěnují pozornost a spoléhají na pomoc moderních technologií

5. Jaké pravopisné chyby se u žáků nejčastěji vyskytují?

to je opět individuální, ale nejčastěji jsou
i/aj, mě x má, výřky o, k
d i u koncích i křivka slov

DOTAZNÍK PRO UČITELE

1. Zlepšil se u žáků pravopis, když využívali přehledové listy?

- a. ano
- b. spíše ano
- c. spíše ne
- d. ne

2. Pokud jste v předchozí otázce zvolila jednu z prvních dvou variant:

Vidíte větší zlepšení v oblasti pravopisu u žáků spíše (lze zaškrtnout více možností):

- a. slabších
- b. průměrných
- c. nadprůměrných
- d. ani jedna z možností, u všech nastalo stejné zlepšení

3. Jaký postoj žáci zaujali k používání přehledových listů?

- a. pozitivní
- b. neutrální
- c. negativní

4. Jaký mají podle Vás žáci postoj k pravopisu?

- a. považují znalost pravopisu za důležitou, ale pouze kvůli škole a známám
- b. zaujímají postoj neutrální
- c. považují znalost pravopisu za zbytečnou
- d. jiné _____

5. Jaké pravopisné chyby se u žáků nejčastěji vyskytují?

i/y ve všech pozicích, hlavně ale počet. sled.

dvójce a shoda

mě/mně

DOTAZNÍK PRO UČITELE

1. Zlepšil se u žáků pravopis, když využívali přehledové listy?

- a. ano
- b. spíše ano
- c. spíše ne
- d. ne

2. Pokud jste v předchozí otázce zvolila jednu z prvních dvou variant:

Vidíte větší zlepšení v oblasti pravopisu u žáků spíše (lze zaškrtnout více možností):

- a. slabších
- b. průměrných
- c. nadprůměrných
- d. ani jedna z možností, u všech nastalo stejné zlepšení

3. Jaký postoj žáci zaujali k používání přehledových listů?

- a. pozitivní
- b. neutrální
- c. negativní

4. Jaký mají podle Vás žáci postoj k pravopisu?

- a. považují znalost pravopisu za důležitou
- b. zaujímají postoj neutrální
- c. považují znalost pravopisu za zbytečnou

d. jiné záleží na jednotlivých žácích - někdo se o to zajímá s důvodem pro psaní a možnosti
hledání kořenek, pro některé záhy je pravopis
zbytečný, je to se spoléhají na moderní technologie

5. Jaké pravopisné chyby se u žáků nejčastěji vyskytují?

Přání i / z (obroda podmětů o přísudkem,
upřesňovaná slova atd.), přání mě x mno,
o / r

UKÁZKY VYPLNĚNÝCH CVIČENÍ V PŘEHLEDOVÝCH LISTECH OD ŽÁKŮ

PŘÍLOHA 3a

Vyplněná cvičení k přehledovému listu Předpony roz-, bez-, od-, nad-, pod-, před-, ob-, v-

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vymysli a napiš slova s předponou roz-.

rozárka rozkvetla

2. Rozhodni, zda se jedná o předponu nebo předložku. Předponu barevně zvýrazni.

Dědeček žije v (pod)kroví. Nákladní vůz vezl (nad)měrný náklad. (Pod)mostem projel autobus. Maminka mi dnes (od)hlásila oběd ve školní jídelně. Byl jsem zvolen (před)sedou školní rady. Byl jsem úplně (bez)mocný. Po dlouhé procházce si dáme krátký (od)dech. Metro je (pod)zemní dráha. Vlaštovka letěla (nad)školou. Se třídou jsme byli na divadelním (před)stavení. (Od)mlouvat se nemá. O prázdninách jsme spali (pod)stanem.

3. Doplň je nebo ě.

vojenský zb^ěh, v^ěčné světlo, sváteční ob^ěd, v^ězd do domu, krevní ob^ěh,
maminčino ob^ěti, uvít v^ěneček, v^ězd do garáže, převislé v^ětve stromu, ob^ěti války,
ob^ěm krychle, b^ělásek zelný

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Vymysli a napiš slova s předponou roz-.

rozkvětla, rozzlobená, rozmarin, rozmazlená,
rozmarina,

2. Rozhodni, zda se jedná o předponu nebo předložku. Předponu barevně zvýrazni.

Dědeček žije v (pod)kroví. Nákladní vůz vezl (nad)měrný náklad. (Pod)mostem projel autobus. Maminka mi dnes (od)hlásila oběd ve školní jídelně. Byl jsem zvolen (před)sedou školní rady. Byl jsem úplně (bez)mocný. Po dlouhé procházce si dáme krátký (od)dech. Metro je (pod)zemní dráha. Vlaštovka letěla (nad)školou. Se třídou jsme byli na divadelním (před)stavení. (Od)mlouvat se nemá. O prázdninách jsme spali (pod)stanem.

3. Doplň je nebo ě.

vojenský zb^ěh, v^ěčné světlo, sváteční ob^ěd, v^ězd do domu, krevní ob^ěh,
maminčino ob^ěti, uvít v^ěneček, v^ězd do garáže, převislé v^ětve stromu, ob^ěti války,
ob^ěm krychle, b^ělásek zelný

Vyplněná cvičení k přehledovému listu Psaní bě, vě, pě, mě/mně

DOKÁŽEŠ TO? 😊

V = správně

1. Doplň mě/mně.

Vzpo mně jsem si na domácí úkol. Svačinu jsem si zapo mně doma. Říkal to tak
doje mně. Po mně nka je krásná květina. Vůbec jsem nerozu mně la tomu, co mi říkal.
V jeho přítomnosti jsem se cítila přije mně. Včera jsme viděli zat mně ní měsíce. Tu
chybu jsem neudělala vědo mně. Na návštěvě se chová velmi skro mně. Ta mně jší
obyvatelé jsou přátelší. Petr se zachoval rozu mně.

3000

DOKÁŽEŠ TO? 😊 *nedokázal jsem to*

1. Doplň mě/mně.

Vzpo mně jsem si na domácí úkol. Svačinu jsem si zapo mně doma. Říkal to tak
doje mně. Po mně nka je krásná květina. Vůbec jsem nerozu mně la tomu, co mi říkal.
V jeho přítomnosti jsem se cítila přije mně. Včera jsme viděli zat mně ní měsíce. Tu
chybu jsem neudělala vědo mně. Na návštěvě se chová velmi skro mně. Ta mně jší
obyvatelé jsou přátelší. Petr se zachoval rozu mně.

Vyplněná cvičení k přehledovému listu Předpony s-, z-, vz-

▼ PAMATUJ SI – PŘEDPONY U PŘÍSLOVÍ SE PÍŠÍ DOHROMADY

- zprava, zleva, zvesela, zlehka, shora, zticha, zblízka, zdaleka, svrchu, stěží

DOKÁŽEŠ TO? 😊

- Najdi slova s předponami a barevně vyznač: **S-, Z-, VZ-**
 sbalit, sobota, slunce, sfouknout, soused, sestoupit
 zeměkoule, zkouška, zčernat, zblízka, zchudnout, závist
 vznést, vzplál, vzorek, vztekly, vzpomínka, vzrůst
- Doplň do věty správné slovo z nabízené dvojice slov v náležitém tvaru.

změna	Tatínek pracuje na tři <u>směny</u> .
směna	Nemám ráda rychlé <u>změny</u> počasí.
zmasat	Honzík se <u>zmasal</u> od hlavy až k patě.
smazat	Pepík <u>smazal</u> tabuli.
zpráva	Dědeček pracoval v oblasti státní <u>správy</u> .
správa	Dostal jsem tvou <u>zprávu</u> včas.

▼ PAMATUJ SI – PŘEDPONY U PŘÍSLOVÍ SE PÍŠÍ DOHROMADY

- zprava, zleva, zvesela, zlehka, shora, zticha, zblízka, zdaleka, svrchu, stěží

DOKÁŽEŠ TO? 😊

- Najdi slova s předponami a barevně vyznač: **S-, Z-, VZ-**
 sbalit, sobota, slunce, sfouknout, soused, sestoupit
 zeměkoule, zkouška, zčernat, zblízka, zchudnout, závist
 vznést, vzplál, vzorek, vztekly, vzpomínka, vzrůst
- Doplň do věty správné slovo z nabízené dvojice slov v náležitém tvaru.

změna	Tatínek pracuje na tři <u>SMĚNY</u> .
směna	Nemám ráda rychlé <u>ZMĚNY</u> počasí.
zmasat	Honzík se <u>ZMAZAL</u> od hlavy až k patě.
smazat	Pepík <u>SMAZAL</u> tabuli.
zpráva	Dědeček pracoval v oblasti státní <u>SPRÁVY</u> .
správa	Dostal jsem tvou <u>ZPRÁVU</u> včas.

Vyplněná cvičení k přehledovému listu Význam slov

4. SLOVA CITOVĚ ZABARVENÁ

Slova citově zabarvená vyjadřují citový vztah mluvčího. Tento vztah může být kladný nebo záporný.

K vyjádření kladného vztahu se používají slova **LICHOTNÁ** – pejsánek, sluníčko, tatínek
K vyjádření záporného vztahu používáme slova **HANLIVÁ** – fotr, babizna, psisko

DOKÁŽEŠ TO? 😊

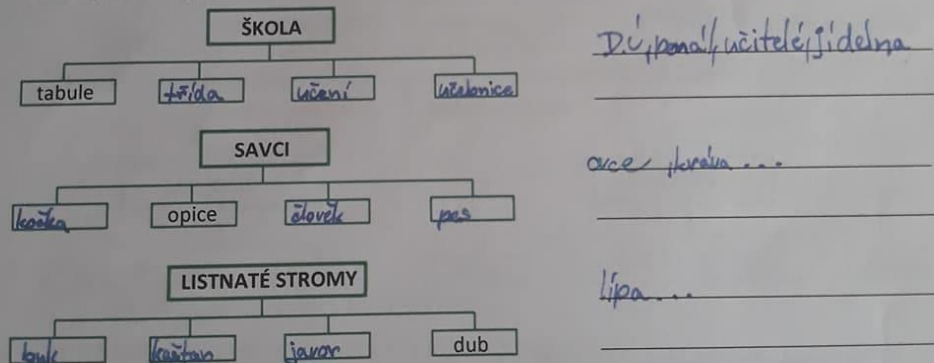
1. Napiš, jaké významy mohou mít tato slova.

koruna - peníze, koruna stromu, koruna krále
školka - škola, kam chodí malí děti, stromová
ucho - ucho dřevěné, lidské
hřebínek - u kobouka, na vlasy

2. Napiš ke slovům slovo nadřazené.

jasno, přeháňky, oblačno, bouřky, polojasno počasí
kadeřnice, učitel, prodavač, právník, řezník profesí

3. Doplň slova podřazená. Napadne-li tě jich více, můžeš je vypsát na řádek.

4. Napiš k uvedeným slovům:

synonyma

dívka - holkaběžet - utíkatcesta - silnice, ulicevzteklý - rozčilenývyprávět - souhlasškaredý - hrozný

antonyma

pravda - ležmokrá - suchástát - sednouttenký - tlustýhezký - krásnýdrahý - levný

Výplněná cvičení k přehledovému listu Číslovky

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň tečky za řadové číslovky.

Na závodech se umístil na 3.místě. Sraz je zítra na náměstí v 11 hodin. V roce 1939 začala válka. Narodila jsem se 30.8.2000 v Českých Budějovicích. V pracovním sešitě na straně 15 vyplňte 3.cvičení.

2. Doplň správné tvary číslovek.

Díval se na mě (obě) oběma očima. Bez vás (dva) dvou to nepůjde. Pohádka byla o (tři) třech ospalých princeznách. Babička dala bonbony (čtyři) čtyřem vnoučatům. Šla jsem tam s (oba) oběma kamarádkami.

DOKÁŽEŠ TO? 😊

1. Doplň tečky za řadové číslovky.

Na závodech se umístil na 3.místě. Sraz je zítra na náměstí v 11 hodin. V roce 1939 začala válka. Narodila jsem se 30.8.2000 v Českých Budějovicích. V pracovním sešitě na straně 15 vyplňte 3.cvičení.

2. Doplň správné tvary číslovek.

Díval se na mě (obě) oběma očima. Bez vás (dva) dvou to nepůjde. Pohádka byla o (tři) třech ospalých princeznách. Babička dala bonbony (čtyři) čtyřem vnoučatům. Šla jsem tam s (oba) oběma kamarádkami.

Vyplněná cvičení k přehledovému listu Číslovky

DOKÁŽEŠ TO? (23)

1. Spoj věty do souvětí vhodnou spojkou – KDYŽ, ALE, PROTOŽE.

Nevěřil jsem vlastním uším. Bylo to tak.

Nevěřil jsem vlastním uším, ale bylo to tak.

Vzbudil jsem se. Odbíjela osmá hodina.

Vzbudil jsem se, když odbíjela osmá hodina.

Nešla jsem ven. Začala bouřka.

Nešla jsem ven, protože začala bouřka.

Povím ti to. Budeš mlčet.

Povím ti to, když budeš mlčet.

Pomohla bych mu. Musí poprosit.

Pomohla bych mu, ale musí poprosit.

2. Doplň čárky na správná místa.

Babička a děda přijedou o víkendu. Myslela jsem si, že to není pravda. Chceš si koupit bundu nebo kabát? Nepůjčil mi tužku ani pastelku. Nikomu jsem to neřekla, protože jsem se bála. Řekla jsem to i když jsem si nebyla jistá. Zeptala jsem se, jestli už bratr přijel domů. Zalila jsem zahradu a nakrmila slepice. Nevěděl si rady a proto požádal o pomoc. Nedostal pochvalu, ale pokárání. Už bylo pozdě, tudíž jsem šla spát. Běžel velmi rychle, aby byl v cíli první. Ozvu se ti hned, jak obdržím zprávu.

DOKÁŽEŠ TO? (23)

1. Spoj věty do souvětí vhodnou spojkou – KDYŽ, ALE, PROTOŽE.

Nevěřil jsem vlastním uším. Bylo to tak.

Nevěřil jsem vlastním uším, ale bylo to tak.

Vzbudil jsem se. Odbíjela osmá hodina.

Vzbudil jsem se, když odbíjela osmá hodina.

Nešla jsem ven. Začala bouřka.

Nešla jsem ven, protože začala bouřka.

Povím ti to. Budeš mlčet.

Povím ti to, když budeš mlčet.

Pomohla bych mu. Musí poprosit.

Pomohla bych mu, ale musí poprosit.

2. Doplň čárky na správná místa.

Babička a děda přijedou o víkendu. Myslela jsem si, že to není pravda. Chceš si koupit bundu nebo kabát? Nepůjčil mi tužku ani pastelku. Nikomu jsem to neřekla, protože jsem se bála. Řekla jsem to i když jsem si nebyla jistá. Zeptala jsem se, jestli už bratr přijel domů. Zalila jsem zahradu a nakrmila slepice. Nevěděl si rady a proto požádal o pomoc. Nedostal pochvalu, ale pokárání. Už bylo pozdě, tudíž jsem šla spát. Běžel velmi rychle, aby byl v cíli první. Ozvu se ti hned, jak obdržím zprávu.